

ВІЙСЬКО

№05 (107) 2009

УКРАЇНИ

Володимир Талашко:

«В жорсткому горнилі війни старші завжди намагалися зберегти молодих «соколят-жовторотиків». І в цьому була найвища мудрість!»

4

Сага про
«багнети»

14

Армія Європи:
від «де-юре»
до «де-факто»

38

Брати Клички:
перші кроки на
шляху до Олімпу

МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ України

НАКАЗ

Міністра оборони України

10.05.94р.

№ 131

м. Київ

Про заснування Центрального друкованого органу Міністерства оборони України

Для подальшого забезпечення життєдіяльності та будівництва Збройних Сил України науково-методичною, історичною, культурологічною інформацією **Н А К А З У** :

1. Заснувати військовий журнал "Військо України" — центральний друкований орган Міністерства оборони України.

Міністр оборони України
генерал армії України

В. РАДЕЦЬКИЙ

Літопису українського війська —
15 років

ВІЙСЬКО УКРАЇНИ

ЦЕНТРАЛЬНИЙ ДРУКОВАННИЙ ОРГАН
МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Головний редактор:

Володимир ГОРИШНЯК
redactorVU@yahoo.com

Редакційна колегія:

Вячеслав БІЛОУС
Вячеслав БУГІЛЬ
Петро БУНЯК
Володимир ГАЛАНЦЕВ
Микола ГУЦУЛЯК
Анатолій ГРИЩУК
Володимир ДІБРОВА
Микола ДРАГАН
Віктор КАРПОВ
Сергій КОЖЕНЕВСЬКИЙ
Олександр КОПАНИЦЯ
Олег КОРОСТЕЛЬОВ
Григорій КРИВОШЕЯ
Юрій КУЗНЕЦОВ
Данило КУЛИНЯК
Владислав МАРІ
Михайло МАЛЯРЧУК
Віталій РАДЕЦЬКИЙ
Олекса РУДЕНКО
Іван СТУПАК
Віктор СМІРНОВ
Ілля ТИЩЕНКО
Ігор ХАЛЯВІНСЬКИЙ
Леонід ШОЛОМИЦЬКИЙ
Людмила ШПИТЯК

Дизайн та верстка:

Андрій ПОГОРЕЛОВ

Літературний редактор:

Валентина БОЖОК

Реклама:

В'ячеслав ПЕТРОВСЬКИЙ

Засновник Міністерство оборони України
Рік заснування часопису — 1994,
Перший редактор — Вячеслав БОЛОТНЮК
Адреса редакції: вул. Мельникова, 81. 04050,
Київ, Україна, а/с 72. Тел. (044) 483-08-39,
489-38-59, 454-42-02.
E-mail: viysko2003@ukr.net;
http://www.vu.mil.gov.ua/

© «Військо України», 2008
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 827 від 12.07.1994 р.
Підписано до друку: 30.04.2009 р.

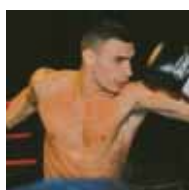
Передплатний індекс: 74101

Передплату можна оформити в кожному
відділенні зв'язку.

Інформаційна підтримка:
Управління прес-служби МО України, «Флот
України», «Крила України», «Морська Держава»

При використанні матеріалів посилання на
журнал «Військо України» обов'язкове. За зміст
реклами відповідає рекламодавець.

Технічна
підтримка

ТЕМА НОМЕРА4

Сага про «багнети»

Сергій ГОНЧАРОВ

ЯК ЦЕ БУЛО8

Валентина Артамонова: «На початку 90-х українські матері мріяли про те, щоб їхніх дітей не відправляли служити за тисячі кілометрів від рідної домівки»

МИРОТВОРЧІСТЬ12

«Халлоу, музунгу Юджин»

Влад ВОЛОШИН

ГЕОПОЛІТИКА14

Армія Європи: від «де-юре» до «де-факто»

Сергій ДВОРНИК

ЕКСКЛЮЗИВ17

Аташе з питань оборони Королівства Швеції в Україні Крістер Хольм: «Як колишній танкіст, я був вражений майстерністю, з якою українські військові форсували водні перешкоди»

ІСТОРІЯ БЕЗ РЕТУШІ28

Про полководницький талант і ціну людського життя

Ігор ЛОСЄВ

НОТАТКИ ПУБЛІЦИСТА31

Іще раз про любов, або Про батька, матір та про почуття до солдатів

Микола ГУЦУЛЯК

КУМИРИ32

Володимир Талашко: «В жорстокому горнилі війни досвідчені завжди намагалися зберегти молодих «соколят-жовторотиків». І в цьому була найвища мудрість»

NOTA BENE36

Щоб дзвони пам'яті не змовкли

Яся НІКОНОВА

ЛІТЕРАТУРНИЙ ДЕСАНТ38

Брати Клички: перші кроки на шляху до Олімпу

Степан ЖЕЛЯПОВ

Наказом Міністра оборони України у Збройних Силах України встановлено нове професійне свято — День працівників пожежної безпеки Збройних Сил України, яке щороку відзначатиметься 13 липня.

Перші у цьому навчальному році 318 стрибків з парашутом здійснили війни-аеромобілісти 95-ї окремої аеромобільної бригади 8-го армійського корпусу Сухопутних військ ЗС України

З нагоди 90-річчя з дня народження ветерана військової журналістики, учасника Великої Вітчизняної війни, кавалера трьох орденів Червоної Зірки, полковника у відставці Івана Іченського нагороджено відзнакою військового відомства «Знак пошани»

Міністр оборони України Юрій Єхануров своїм наказом призначив Леоніда Кальніченка на посаду директора Державного підприємства Міністерства оборони України «Українська авіаційна транспортна компанія».

У Харкові пройшла весняна академія НАТО «Відносини Україна — НАТО: сучасний стан та потенційне членство», присвячена 60-річчю Північноатлантичного альянсу й обговоренню співробітництва цієї організації з Україною

До 65-річчя визволення України від німецько-фашистських загарбників на Одещині проводиться місячник оборонно-масової роботи, а на Харківщині свято Великої Перемоги готуються зустріти військово-патріотичною акцією «Слобожанські дзвони Перемоги»

Військовослужбовці Південного оперативного командування Сухопутних військ ЗС України взяли участь у церемонії перепоховання загиблих радянських воїнів — учасників оборони міста-героя Одеси у 1941 році

Військовий оркестр та балетна група Центру військово-музичного мистецтва Повітряних Сил ЗС України феєрично виступили на Міжнародному фестивалі військової духової музики, який пройшов у Німеччині

Єдиний у державі вищий військовий навчальний заклад IV рівня акредитації — Національна академія оборони України — відзначає 17-ту річницю з дня свого заснування

Міністр оборони України Юрій ЄХАНУРОВ: «Найважчий етап трансформації Українського війська пройдено»

Під час традиційної щорічної зустрічі з представниками воєнно-дипломатичного корпусу, акредитованими в Україні, та іноземними радниками при Міністерстві оборони та Генеральному штабі Збройних Сил України Міністр оборони України Юрій Єхануров презентував іноземним гостям англomовний варіант «Білої книги — 2008: Оборонна політика України».

Говорячи про чисельність та структуру Збройних Сил України, Юрій

Єхануров зауважив, що в цілому за цими показниками наша армія відповідає необхідним потребам для захисту територіальної цілісності держави.

— Протягом останніх чотирьох років загальна чисельність особового складу Збройних Сил скорочена майже на 85 тисяч посад — з 285 тисяч на початку 2005 року до 200 тисяч на початку 2009 року, — наголосив Юрій Єхануров. — Кількість органів військового управління зменшено майже у чотири рази — з 6563 до 1728.

Як відзначив Міністр оборони України, цьому процесу сприяв планомірний перехід системи управління військами на триступеневу структуру: Генеральний штаб — Об'єднане оперативне командування — армійський корпус, повітряне командування, Центр морських операцій. Юрій Єхануров підкреслив, що необхідна боєздатність військ і сил забезпечувалася за рахунок цілеспрямованої роботи органів військового управління, скерованої на підвищення інтенсивності та якості їх підготовки.

— Загальну чисельність особового складу та озброєння, задіяну до навчань, у 2008 році доведено до 14 тисяч військовослужбовців та трьох тисяч одиниць техніки. Це найвищий показник за роки незалежності України, — наголосив глава вітчизняного військового відомства Юрій Єхануров.

За словами Міністра оборони України, заходами з підвищення підготовки військ та досягнення ними критеріїв, властивих збройним силам провідних держав світу, стала участь підрозділів Збройних Сил України у 16 багатонаціональних військових навчаннях.

Щодо професіоналізації Збройних Сил, то, за словами Юрія Єханурова, суттєві зрушення відбулися за всіма її аспектами.

— Попри всі негаразди, у 2008 році рівень укомплектованості військ (сил) військовослужбовцями за контрактом перевищив 50 відсотків, — зазначив Міністр оборони і висловив переконання у тому, що Українське військо поступово переходить на стандарти та структури армій провідних європейських держав.

Начальник Генерального штабу — Головнокомандувач Збройних Сил України генерал армії України Сергій Кириченко: «Наближаючись до сучасних стандартів, ми намагаємося мати на озброєнні техніку від вітчизняного виробника»

22 квітня в рамках візиту в Україну пакистанської військової делегації відбулася зустріч начальника Генерального штабу — Головнокомандувача Збройних Сил України генерала армії України Сергія Кириченка з главою делегації слухачів Національного університету оборони Ісламської Республіки Пакистан Повітряним комендором Надімом Анджумом.

Під час зустрічі генерал армії України Сергій Кириченко ознайомив главу пакистанської військової делегації з ходом виконання Державної програми розвитку Збройних Сил України на 2006–2011 роки.

— Збройні Сили України розвиваються у євроатлантичному напрямі. І наша мета — створити невеликі та мобільні війська, здатні на високому рівні виконувати завдання за призначенням. Наближаючись до сучасних стандартів, ми намагаємося мати на озброєнні техніку від вітчизняного виробника, — підкреслив Головнокомандувач Збройних Сил України.

Генерал армії України Сергій Кириченко також наголосив на тому, що вже є певні напрацювання у бронетанковій складовій. Це, насамперед, танк Т-64БМ «Булат» та робота над розробкою вітчизняного танку Т-84, створено національний БТР-4 з бойовим модулем «Шквал», який відповідає найсучаснішим світовим стандартам. Разом з іншими країнами також ведуться роботи зі створення легкого штурмовика та винищувача на вітчизняних двигунах.

Делегація слухачів Національного університету оборони Ісламської Республіки Пакистан перебувала в Україні з метою ознайомлення з системою військової освіти України та обговорення можливості започаткування проекту двосторонньої співпраці у цій галузі.

Удосконаленню системи управління та взаємодії, відпрацюванню практичних дій чергових сил з протиповітряної оборони при виконанні ними завдань за призначенням було присвячено тренування Повітряних Сил ЗС України та Військово-Повітряних Сил ЗС Російської Федерації

21 квітня завершилося двостороннє командно-штабне тренування з органами управління та черговими силами з протиповітряної оборони Повітряних Сил ЗС України і Військово-Повітряних Сил Російської Федерації.

Загальне керівництво заходом здійснював тимчасово виконуючий обов'язки командувача Повітряних Сил Збройних Сил України генерал-лейтенант Сергій Онищенко. З боку Російської Федерації керівником тренування виступив заступник голови координаційного комітету з питань ППО міністерств оборони держав — учасниць СНД, заступник Головнокомандувача ВПС Російської Федерації генерал-лейтенант Вадим Волковіцький.

Метою тренування було удосконалення взаємодії чергових сил обох країн при виконанні завдань бойового чергування та досягнення злагодженості їх дій за різних обставин. До тренування залучалися органи управління Повітряних Сил ЗС України, командні пункти, бригади тактичної авіації, пункти наведення авіації, радіотехнічні бригади, а також зенітні ракетні полки та бригади, а для створення повітряної обстановки та дій по реально позначених повітряних цілях — літаки винищувальної авіації Су-27 та МіГ-29 і бомбардувальники Су-24М.

У Баку Міністр оборони України Юрій Єхануров підписав зі своїм азербайджанським колегою Протокол між Кабінетом Міністрів України і Урядом Азербайджанської Республіки про внесення змін в міжурядову Угоду про військово-технічну співпрацю

Наказом Міністра оборони України визначені курсанти і слухачі вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів, яким виплачуватимуться академічні стипендії Президента України

Наказом Міністра оборони України Юрія Єханурова у Збройних Силах України встановлено нове професійне свято — День топографічної служби, яке відзначатиметься щороку 29 травня

У Севастопольському військово-морському інституті імені П.С. Нахімова відбувся науково-практичний семінар, присвячений обговоренню військово-патріотичного виховання військовослужбовців

У з'єднаннях, берегових частинах та на кораблях ВМС України пройшли урочистості з нагоди 91-ї річниці підняття українських прапорів на бойових кораблях Чорноморського флоту та переходу його під юрисдикцію Української Народної Республіки

Київська зенітна ракетна бригада Повітряного командування «Центр» Повітряних Сил ЗС України, яка охоплює небо над столицею, відзначила 85-ту річницю з дня свого створення

Військові дипломати з США та Норвегії ознайомилися з системою бойової підготовки та ходом професіоналізації сержантського складу 1-ї окремої гвардійської танкової бригади сухопутних військ ЗС України

За три місяці поточного року спортсмени Збройних Сил України здобули на всеукраїнських та міжнародних змаганнях 144 нагороди — 62 «золоті», 40 «срібних» та 42 «бронзових» медалей

За матеріалами Управління прес-служби МО України

САГА ПРО «БАГНЕТІ»

або Яка чисельність Збройних Сил України спроможна забезпечити «розумну оборонну достатність» країни?

Скорочення Збройних Сил в Україні в 90-х роках було таким актуальним і в той же час болючим питанням, яке зачіпало широке коло об'єктивних і суб'єктивних інтересів, що поступово стало розглядатися як «річ у собі». Цифри скорочень стали самодостатніми — коли скорочували... заради самого скорочення. А враховуючи, що бюрократична машина ще певний час рухалася за інерцією, не дивно, що сьогодні національні збройні сили мають меншу штатну чисельність, аніж це доцільно...

Втім, насамперед про методику, за якою визначається оптимальна чисельність Збройних Сил України. Як відомо, після Другої світової війни збройні сили Радянського Союзу будувалися за принципом достатності для вирішення будь-яких завдань. Природно, така док-

трина — назвемо її «доктриною гарантованої достатності», — яка зрештою виявилася не під силу навіть наддержаві, для України не прийнятна ні в майбутньому, ні тим більше сьогодні. Адже при такому сценарії навіть успадковане потужне угруповання сил і засобів

колишніх радянських збройних сил (зокрема, понад 906 тис. особового складу, з яких 720 тис. — військовослужбовці) було б недостатнім. Не кажучи вже про те, що міжнародні зобов'язання України встановлюють для нас межу чисельності військовослужбовців у мирний час на рівні 450 тисяч.

На більшу увагу заслуговує інша ідея радянських часів, а саме наявності збройних сил, які забезпечують «розумну оборонну достатність». Тобто таких Збройних Сил, що дають можливість стійкої й активної стратегічної оборони проти будь-якого потенційного супротивника, але лише при реалізації сценаріїв бойових дій, які належать до категорії більш-менш імовірних. Це значно зменшує кількість необхідних для Збройних Сил України сил і засобів. По-перше — за рахунок обмеження завдань тільки стратегічною обороною, по-друге — вилучення з по-

Зазвичай збройні сили становлять не більше 0,5 відсотка населення держави. Отже, щодо України — це 230 тисяч сьогодні та 210 тисяч — на початок 2016 року.

рядку денного найбільш малоймовірних, так би мовити, екстремально несприятливих сценаріїв.

Теоретично концепція, яка проголошує «розумну оборонну достатність», може бути реалізована в Україні, особливо з урахуванням того, що сусідні держави доволі послідовно скорочують чисельність своїх збройних сил. Легше всього за цим принципом оцінити необхідну чисельність Сухопутних військ. З урахуванням того, що штатна чисельність мирного часу Сухопутних військ нашого північного сусіда — Російської Федерації повинна, відповідно до впровадженої реформи, скоротитися до 270 тисяч, аналогічно в Україні вона має складати не менше 135 тисяч військовослужбовців. Це цілком можливо й з огляду на припустиму мобілізаційну напругу та міжнародно-правові зобов'язання нашої країни.

Однак поки що в розкладах не враховані фінансово-економічні моменти. Тим часом у великих і середньої величини державах сучасного світу, як правило, не вислизає не стільки людей, скільки коштів на утримання збройних сил: параметр фінансово-економічної спроможності значно обмежує їх чисельність. Тобто при належному рівні технічної осна-

щеності збройні сили можуть складати не більше 0,5 відсотка населення держави. Щодо України — це 230 тисяч на сьогодні та 210 тисяч — на початок 2016 року. Причому слід враховувати, що це чисельність всіх військ, незалежно від того, входять вони до складу збройних сил з організаційної та юридичної точок зору чи ні. Таким чином, 210 тисяч у 2016 році — це верхня межа кількості військовослужбовців у мирний час для Збройних Сил України, плюс Внутрішні війська МВС (32,7 тис.), формування Державної спецслужби транспорту (2,6 тис.) Міністерства транспорту і зв'язку та структури Державної служби спецзв'язку і захисту інформації (трохи більше 7,2 тис.). Якщо припустити, що чисельність цих формувань найближчими роками буде підтримуватися на колишньому рівні, то на частку збройних сил залишається 167–168 тисяч військовослужбовців. Природно, це не забезпечить «розумної оборонної достатності». Якщо з цієї кількості виділити 135-тисячну «квоту» Сухопутним військам, то що залишиться іншим видам збройних сил і формуванням центрального підпорядкування? Можна говорити хіба що про максимально можливе наближення до такої достатності. Однак слід визнати, що ні сучасна чисельність Збройних Сил України (штатно 149 тис. військовослужбовців при фактичному рівні укомплектованості близько 95%), ні навіть запланована відповідно до Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки й оборони України» від 26 вересня 2008 року «Про невідкладні завдання щодо підвищення обороноздатності України» не відповідають оптимальній величині — вона має бути щонайменше на 5–6 тисяч більшою.

У цьому сенсі, імовірно, певний інтерес складає порівняння чисельності Збройних Сил України з чисельністю збройних сил при-

кордонних з Україною держав, а також в інших європейських країнах з порівнянням за кількістю населення. На початок 2008 року вона становила (без урахування військових формувань забезпечення внутрішньої безпеки в країнах, де вони входять до складу збройних сил): у Російській Федерації — 1 млн 151 тис. осіб, Білорусі — 50 тис., Польщі — 127 тис., Словаччині — 17 тис., Угорщині — 32 тис., Румунії — 74 тис., Молдові — 7 тис., Франції — 255 тис., Італії — 186 тис., Іспанії — 149 тис. осіб.

Як бачимо, нинішня чисельність Збройних Сил України нижча не лише від необхідної, а й відстає від більшості держав з порівняним населенням. Винятком є лише Іспанія. Відповідно, можна зробити висновок, що упродовж ряду років військово-політичне керівництво країни, на жаль, невірно оцінювало кількісний фактор в будівництві збройних сил. Так, у 2004 році оптимальна чисельність їх на перспективу оцінювалася менш ніж в 90 тисяч військовослужбовців! У 2005–2007 роках ця величина була скоригована — до 116 тисяч, однак залишалася істотно нижчою від необхідного рівня. Тому пропозиції щодо збільшення чисельності збройних сил є не лише виправданими, а навіть не цілком достатніми.

Зрозуміло, це не значить, що нарощування чисельності збройних сил до оптимального рівня слід починати негайно і без урахування загальної ситуації. Навпаки, спочатку треба використати внутрішні резерви по нарощуванню бойового складу без збільшення загальної кількості. Це можливо, зокрема, за рахунок звільнення збройних сил від не властивих їм функцій і перекладення максимально можливого — зрозуміло, без шкоди для обороноздатності країни — кола завдань на цивільний персонал. Ці резерви ще достатньо великі. Так, 18,5 тисяч вій-

Нинішня чисельність Збройних Сил України не лише нижча від необхідної, а й суттєво відстає від більшості армій європейських держав з порівнянням населенням.

ськовослужбовців забезпечують охорону й життєдіяльність об'єктів, які, як і запаси (боєприпаси, ракетне паливо та ін.) на більшості з них, збройним силам просто не потрібні. Не вичерпаний до кінця ще й такий ресурс нарощування бойової чисельності без збільшення чисельності загальної, як укрупнення частин і підрозділів на рівнях взвод — рота/батарея/ланка — батальйон/дивізіон/ескадрилья. Як показують розрахунки та аналіз світового досвіду, їх чисельність у багатьох випадках може бути збільшена у 1,5–2 рази проти нинішньої без збільшення чисельності персоналу управлінських структур.

Робота зі збільшення чисельності збройних сил повинна супроводжуватися також оптимізацією структури всієї військової організації країни. Наприклад, було б доцільно ввести до складу збройних сил не тільки власне сили оборони — Сухопутні війська, Повітряні Сили та ВМС, але й військові компоненти іншого цільового призначення. У першу чергу, мається на

увазі військовий компонент сил внутрішньої безпеки — Внутрішні війська, тим більше, що вони виконують і суто військові завдання, будучи важливою складовою системи територіальної оборони країни.

До речі, це цілком відповідає світовій практиці. Адже і національна жандармерія Франції, і війська карабінерів Італії входять до складу збройних сил відповідних країн, хоча повсякденне оперативне керівництво ними здійснює міністерство внутрішніх справ. Але справа не тільки в міжнародному досвіді. Ще досить тривалий час збройні сили та інші військові формування України частково комплектуватимуться за призовом. Якщо вони і далі перебуватимуть у підпорядкуванні різних відомств, то це створюватиме проблеми з їх комплектуванням. Доведеться або штучно наділяти їх пріоритетом, комплектуючи власне збройні сили за залишковим принципом, або навпаки — за залишковим принципом комплектувати ті військові формування, що не входять до складу збройних сил. І те й ін-

ше видається малопродуктивним. Проблема можна вирішити тільки таким чином: той, хто відповідає за комплектування військ, відповідатиме і за адміністративне управління ними.

І насамкінець — про євроатлантичну інтеграцію. Не є таємницею, що рух України в цьому напрямі загальмувався з причин як зовнішніх, так і внутрішніх. Концепція «максимального наближення до мінімальної достатності» враховує цю обставину, переносючи акценти військового будівництва на забезпечення «автономної оборони», оборони переважно з опорою на власні сили. Але це не суперечить ідеї атлантичної інтеграції! Справді, якщо військова організація держави дозволить ефективну автономну оборону й одночасно при військовому будівництві приділятиметься належна увага «атлантичній сумісності» національних збройних сил, то війська зможуть з однаковою ефективністю вести бойові дії як самостійно, так і в складі коаліційних угруповань. Вже не кажучи про те, що пріоритет у забезпеченні національної оборони власними силами є не тільки вимогою, продиктованою реальіями сучасного геополітичного й геостратегічного становища України, а й вимогою самого Північноатлантичного альянсу.

Сергій ГОНЧАРОВ

ТВО першого заступника Міністра оборони України Валерій Іващенко: «На сьогоднішню чисельність Збройних Сил України становить 184 тис. чоловік, з яких 129,5 тис. — військовослуж-

бовці і 54,5 тис. осіб — працівники ЗС України»

«Процес реформування української армії відбувається з максимальним наближенням до завдань, визначених Державною програмою розвитку Збройних Сил України до 2011 року». На цьому наголосив тимчасово виконуючий обов'язки першого заступника Міністра оборони України Валерій Іващенко на брифінгу перед початком урядової прямої телефонної лінії у клубі Кабінету Міністрів України.

— Я розумію, що складно говорити про виконання всіх заходів, передбачених цією державною програмою розвитку з огляду на невідповідність фінансування, яке нею передбачено, — зазначив Валерій Іва-

щенко. — Але головні завдання, залишаються незмінними. Це створення оптимальних за чисельністю, мобільних, добре оснащених, боєздатних Збройних Сил. — І головним чинником є їх професіоналізація — перехід на професійну основу, який передбачає, зокрема, і комплектування військовослужбовцями за контрактом, і забезпечення високого рівня підготовки офіцерського корпусу та створення професійного сержантського корпусу.

Як підкреслив тимчасово виконуючий обов'язки першого заступника глави оборонного відомства, не менш важливими складовими є належний рівень бойової підготовки військ, оснащеність їх новітніми зразками озброєння і військової техніки як колективного, так і індивідуального використання та застосування, а також дотримання соціальних гарантій військовослужбовців та членів їхніх сімей, забезпечення гідного рівня життя і служби.

— Саме реалізація цих складових дасть можливість говорити про перехід до професійної армії. Але все це неможливе без відповідного ресурсного забезпечення, без відповідної уваги з боку держави, — наголосив Валерій Іващенко.

Голова правління Центру воєнної політики та політики безпеки Євген Шелест:

«Не можна якісно реформувати військо, якщо держава та суспільство не мають консолідованого уявлення щодо своїх геополітичних пріоритетів»

На цьому наголосив голова правління Центру воєнної політики та політики безпеки Євген Шелест під час громадських слухань «Військові — роль та місце у суспільстві», які пройшли 14 квітня, у Києві в Центральному будинку офіцерів Збройних Сил України.

— Як наслідок, маємо Збройні Сили з масою невирішених проблемних питань, — зазначив генерал-лейтенант запасу Євген Шелест.

У той же час, на його переконання, формула має бути простою.

— Наполеглива робота державних органів та широка підтримка суспільства і громадськості забезпечують наявність боездатних Збройних Сил. Але ця робота має бути спільною та узгодженою. Це має бути шлях з двостороннім рухом назустріч один одному, — наголосив Євген Шелест. — Вирішення існуючих об'єктивних та суб'єктивних проблемних питань Збройних Сил України ускладнюється кризовим станом економіки держави внаслідок світової фінансово-економічної кризи, — зазначив голова правління Центру воєнної політики та політики безпеки.

Як констатував Євген Шелест, протягом 17 років Україна прагне поєднати захист національних інтересів, зокрема у сфері безпеки, із забезпеченням стабільного розвитку відносин довгострокового стратегічного партнерства з провідними партнерами — Росією та США.

— Події останнього часу, як всередині країни, так і поза її межами, вказують на те, що питання членства України в НАТО відкладаються мінімум до того часу, доки українське суспільство переважною

більшістю не підтримуватиме вступ до Альянсу. Враховуючи, що Україна не є членом інших військових блоків та союзів, існує необхідність перегляду раніше прийнятих рішень щодо структури і чисельності Збройних Сил України та припинення подальшого їх скорочення, — підкреслив Євген Шелест.

Все це, на його думку, вимагає перегляду довгострокових і середньострокових планів розвитку ЗС України.

— Досвід застосування методів стратегічного і оборонного планування вказує на те, що неможливо досягти цілей, які чітко не визначені, якісно реформувати військо, якщо держава та суспільство не мають консолідованого уявлення щодо своїх геополітичних пріоритетів у вигляді національних інтересів на перспективу та обґрунтованого аналізу можливості їх забезпечення, — наголосив голова правління Центру воєнної політики та політики безпеки.

Говорячи про проблеми цивільного демократичного контролю над воєнною організацією держави, Євген Шелест зазначив, що створення оптимальних цивільно-військових відносин і дієвого цивільного контролю над Збройними Силами сприяє перетворенню армії у відкриту, керовану державою інституцію, які діють у відповідності з їх призначенням.

— Але дієвими і корисними, як для суспільства, так і для війська, ці відносини будуть тільки у разі наявності важелів та противаг у вигляді не лише тотального контролю, а й відповідальності з обох сторін, — підкреслив Євген Шелест.

Торкаючись проблем фінансування армії, голова правління Центру воєнної політики та політики безпеки констатував, що, незважаючи на наявність законодавчої і нормативної визначеності вимог до фінансування національної оборони, щорічно розпочинається формування бюджету військового відомства з «чистого аркуша».

— Такий підхід, коли кожний наступний бюджет оборонного відомства є повною несподіванкою для всіх учасників цього процесу, призводить, окрім хронічного недофінансування Збройних Сил, до неможливості якісно планувати кошти на здійснення довготривалих процесів, якими є передусім розробка і модернізація нових зразків озброєння та військової техніки, перехід на комплектування контрактниками, розбудова інфраструктури, — зазначив Євген Шелест.

На його переконання, одним із дієвих методів сприяння діяльності офіційних органів у вирішенні проблем українського війська має стати широке залучення громадськості.

— Одним із методів сприяння діяльності оборонного сектору вбачається єдність «військового товариства». Адже військовослужбовці, як діючі, так і колишні, є специфічною соціально-професійною групою суспільства. Якості, притаманні «військовому товариству», наряду з володінням високими професійними та інтелектуальними здібностями, дають можливість і здатність впливати на дії політичної влади в галузі забезпечення національної безпеки, — підкреслив Євген Шелест.

Валентина АРТАМОНОВА:

«На початку 90-х ми мріяли про свою незалежну державу, яку б захищали наші діти, і порочній практиці, коли щовесни і щоосені по півмільйона українських синів відправляли невідомо куди і заради чого, буде покладено край»

Валентина АРТАМОНОВА з 1990 року — співголова, а з 1997 — голова Всеукраїнського громадського об'єднання «Організація солдатських матерів». Член Міжнародного Товариства Прав Людини, член правління Українського фонду соціальних гарантій військовослужбовців та ветеранів Збройних Сил України, член президії Громадської ради при Міністерстві оборони України — керівник робочої групи соціального захисту військовослужбовців строкової служби та військової служби за контрактом. Нагороджена відзнакою Міністра оборони України «Знак пошани».

— Валентино Андріївно, як виникла «Організація солдатських матерів» і як сталося, що саме Ви її очолили?

— Зайнятися громадською діяльністю мене спонукала... випадковість. У мене тоді й син ще не служив, і з армією суттєвих контактів не було. Але так розпорядилася доля.

Був травень 1990 року. Я працювала тоді в одному з проектних інститутів військово-промислового комплексу і саме збиралася у чергове відрядження. Оскільки в ті часи було досить суцужно з продуктами, довелося їхати до «сразкового» магазинчика неподалік Верховної Ради, аби хоч щось купити в дорогу. Магазин був зачинений на обідню перерву, і я вирішила зачекати у скверику навпроти.

Я сиділа і спостерігала, як виходять з будівлі Верховної Ради депу-

Можна без перебільшення сказати, що про «Організацію солдатських матерів» чув кожен український військовий. Однак мало кому відомо, що ця громадська організація була заснована ще до виникнення Збройних Сил України і була чи не найпершим ініціатором їх створення. Саме зі спогадів про ті буремні, насичені знаковими подіями часи ми й почали розмову з Валентиною Артамоною, яка вже багато років поспіль очолює Всеукраїнське громадське об'єднання «Організація солдатських матерів».

тати, як підходять до них з різними запитаннями люди. Дві жіночки у чорних хустинках, які сиділи поруч зі мною, також підвелися і пішли вишукувати когось з народних обранців. Згодом їм винесли якісь папери, і вони попрямували вглиб парку. Там, перелякано озираючись, на них чекали четверо молодиків у жаклих виляючих бавовняних спортивних костюмах, певно з чужого плеча. Я зацікавилася і вирішила підійти ближче.

Жінки виявилися матерями загиблих військовослужбовців, а юнаки — солдатами, які втекли з госпіталю і звернулися до них по допомогу. Ці хлопці служили у військових частинах Закавказького округу, де замість служби їх фактично продавали в рабство кооперативщикам. Одні зранку до ночі працювали на приватному будів-

ництві, інші цілодобово кроїли у підвалі «фірмовий» одяг. Зустрівшись у госпіталі, вони вирішили втекти і розповісти про те, що коїться у військах, вищим органам влади, адже це, на їхню думку, було краще, ніж мовчки повертатися у те жакіття. Відповідь на звернення з цього приводу і винесли жінкам депутати. Втікачам радили... повернутися до частини, а все інше, мовляв, у компетенції Міноборони СРСР.

Чесно кажучи, мене така відписка просто обурила. Невже без Москви нічого не можна вирішити? І тут я зрозуміла, що можу спробувати допомогти. Справа в тому, що під час одного з відряджень саме до Москви я випадково потрапила на концерт авторської пісні у Московському університеті, де, крім того, проходили збори громад-

ського об'єднання «Щит». Там я познайомилася з людьми, які могли кваліфіковано проконсультувати з питань, пов'язаних з проходженням військової служби, і про всяк випадок взяла їхні контакти. Тепер, записавши прізвища солдатів, зробивши копію звернення і обмінявшись з однією із жінок номерами телефонів, я вирішила обов'язково розібратися в цій ситуації.

Того ж дня зателефонувала до Москви і змалювала ситуацію своїм знайомим. Їхня відповідь вразила мене ще більше: «Якщо солдати повернуться до частини, їх спочатку посадять на гауптвахту, потім до в'язниці, а потім... Ви вже можете ніколи не побачити їх живими». Мене попередили, що вирішувати такі питання на аматорському рівні — справа майже безнадійна. Треба серйозно вивчати законодавчу базу і створювати громадську організацію, яка б фактово займалася захистом прав солдатів. А поки що мені порадили викликати батьків тих хлопців до Києва і йти на прийом до командувача Київського військового округу генерала Бориса Громова — того самого, який виводив радянські війська з Афганістану і, за словами моїх співрозмовників, був дуже порядною людиною.

З'ясувалося, що з особистих питань командувач приймає в Будинку офіцерів і прийомний день буде післязавтра, але списки відвідувачів уже сформовані. Якимось дивом мені вдалося записатися на прийом. Полковник, який складав списки, довго вагався, до якої категорії віднести моє звернення, і зрештою визначився: «втікачі з госпітально, значить — з проблеми охорони здоров'я».

На прийом ми прийшли разом з тими матерями загиблих солдатів. Громов затримався майже на дві години — чи то в Чернігові, чи то в Десні сталися якісь неприємності. Пам'ятаю, він виглядав дуже стомленим. Його почорніле обличчя злилося з польовою формою, і тільки очі світилися енергією. Мене попередили, що суть проблеми треба викладати дуже коротко, тож я вклалася у три хвилини, закінчивши конкретним запитанням: «Що нам тут можна вдіяти?»

Громов замислився і згодом заговорив, повільно карбуючи кож-

не слово: «Все, что Вы мне рассказали, я знаю. Не буду вас обманывать — для меня это не новость. Но я смогу помочь вашим парням, только если их родители съезжат в Москву и договорятся, чтоб сыновей перевели из Закавказского округа хотя бы в УССР. Не знаю, как они этого добьются, но пока солдаты числятся в ЗакВО, я не в силах что-либо предпринять».

Наступного дня, випросивши у начальника дозвіл попрацювати на друкарській машинці, я таки встигла підготувати та відіслати до Міністерства оборони СРСР листи з клопотанням і на два тижні поїхала у відрядження. А повернувшись дізналася, що весь цей час мені телефонували з різних міст і сіл України солдатські матері. Виявляється, одна з моїх нових знайомих з-під Верховної Ради порадила їм до мене звернутися і дала мій телефон. Звичайно, я з усіма поговорила. Ми почали зустрічатися, ділитися інформацією. Згодом до нас стали приєднуватися не тільки ті жінки, діти яких вже служать в армії, а й ті, чий сини ще тільки підрастають. Ось тоді я й згадала про пораду створити громадську організацію. Більше того, відчула з боку солдатських матерів щире підтримку.

Щоб допомагати солдатським матерям і власне солдатам вирішувати їхні проблеми, ми мали писати звернення. Для цього нашої ор-

ганізації потрібен був офіційний бланк. Тож довелося робити його власноруч: намалювала зверху в центрі аркуша паперу голуба у колі, а з боків написала українською і російською мовами назву «Комітет солдатських матерів». Потім цей бланк розмножила у себе на роботі на ксероксі...

Не було у нас на початку ні офіційної адреси, ні телефону. Цю проблему мені допомогла вирішити Марія Влад, яка у той час працювала секретарем у голови Спілки письменників Івана Драча. Оскільки Драч був ще й депутатом і рідко з'являвся у своєму кабінеті у Спільці, Марія почала приймати там відвідувачів у наших справах, а також взяла на себе телефонні дзвінки. Цю ж адресу ми давали для листування. Власне, отак все й почалося. Про наше існування дізнавалося все більше і більше людей. Вже у вересні ми отримали 156 тисяч листів з усіх кінців Радянського Союзу!

— Цифра вражаюча! Що ж Ви з усім цим робили?

— Треба було якось все систематизувати. Для цього ми майже щодня збиралися по 10-15 осіб, перечитували листи і записували інформацію на перфокарти від ЕОМ — цими картонками зручного формату тоді багато хто користувався. Згодом була створена справжня картотека.

Паралельно ми зв'язувалися з матерями, які писали нам з обласних

Про існування «Комітету солдатських матерів» дізнавалося все більше людей, і вже у вересні 1990 року ми отримали 156 тисяч листів з усіх куточків СРСР!

РЕЗОЛЮЦІЯ

першого з'їзду солдатських матерів
України

Запоріжжя, 1990 р.

Розглянувши питання зростання правопорушень у Збройних Силах протягом останнього часу, з'їзд зазначає:

- відправлення юнаків, призваних з українських міст і сіл для улагодження конфліктів на чужих землях, є найгрубішою помилкою керівництва, веде до загибелі молодих людей, несе горе і страждання їй без того багатостраждальному народові, до того ж використання солдатів для цих цілей не передбачено ніякими правовими актами, статутами чи військовою доктриною; з'їзд засуджує державно-партійне керівництво країни, яке перетворило Збройні Сили СРСР на засіб придушення демократичних сил у нашій країні для реалізації імперських амбіцій,

З'їзд ставить вимоги перед Президентом СРСР, Головою Ради Міністрів СРСР, міністром оборони СРСР /т.т.Горбачов, Рижков, Язов/, Головою Верховної Ради УРСР /Т.Кравчук/ прислухатися до голосу матерів і не гальмувати здійснення військової реформи на Україні, а саме:

1. Приступити до поетапного переведення Збройних Сил на систему професійної армії; повсюдно запровадити принцип добровільного призову у війська КДБ, МВС з осені цього року.

центрів, і пропонували їм створювати регіональні осередки, подібні до нашого київського. Надсилали їм зразки установчих документів. Тож згодом в областях з'явилися комітети, спілки, асоціації солдатських матерів. Це дало нам можливість вийти на вищий рівень і створити Всеукраїнське громадське об'єднання «Організація солдатських матерів». Вже 8–9 вересня 1990 року в Запоріжжі ми провели установчий з'їзд, з якого одразу відправили делегацію до Москви на Всесоюзний з'їзд. З собою ми повезли документи про заснування нашої організації, між іншим, надруковані не тільки російською, а й українською. А на наступний з'їзд, який проходив у Москві 12–13 жовтня 1991 року, ми приїхали з власноруч пошитим синьо-жовтим українським прапором, а деякі наші делегати зробили собі маленькі паперові синьо-жовті прапорці. Уявіть, тисяча матерів з усього СРСР зібралися на з'їзд, але тільки ми одні на весь зал — зі своїм державним стягом. Не дивно, що навіть дехто з нашої української делегації почав висловлювати незадоволення з приводу того, що ми так «відзначились» і дорікати за націоналізм. Тоді я встала і заявила, що на даху «Білого дому», де ми засідали, майорить не червоний прапор СРСР, а російський триколон, і

ми також маємо бути патріотами і представляти свою державу зі своїм державним прапором.

— **В Організації солдатських матерів культивувався український національний патріотизм?**

— Ми просто хотіли, щоб наші сини служили на території України, а не десь на китайському кордоні. Ви знаєте, що влітку 1990 року, коли на політичній карті світу ще не було нашої незалежної держави, ми вже почали вимагати, щоб у нас була своя українська армія. Втім, більшість військових і цивільних посадовців дивились на нас і казали: «У тех солдатских матерей совсем крыша поехала».

З пропозицією створити Українські збройні сили ми неодноразово виходили на тодішнього голову Верховної Ради УРСР Леоніда Кравчука і секретаря ЦК Компартії УРСР Станіслава Гуренка. Однак і від них чули, що це неможливо, оскільки ми живемо в СРСР, а щоб мати власне військо і міністерство оборони потрібно мати свою державу. Але ж ми цього і прагнули! Ми хотіли, щоб у нас була своя незалежна держава, і саме її наші діти захищали! А не відправляти щовесни і щоосені по півмільйона українських синів невідомо куди і заради чого. Та нас просто не хотіли розуміти.

Тоді ж ми виступили з ініціативою створити хоча б національну гвардію, підпорядковану Верховній Раді УРСР і повністю незалежну від Москви, щоб там служили кращі українські солдати і офіцери, були зразкові правові відносини і не було «дідівщини» та інших ганебних явищ. На нашу думку, це мав бути прототип армії європейського зразка.

— **З ким ще з вищих посадовців державного рівня Вам довелося зустрічатися?**

— Бачилися і з Михайлом Горбачовим, і з маршалом Євгеном Шапошниковим. З Михайлом Сергійовичем ми у складі делегації зустрічалася восени 1990 року з приводу розслідування фактів загибелі, травматизму та ще деяких подій, які траплялися у Радянській Армії. Нами був складений список зі 104 справ, які ми вважали сфальсифікованими. Йшлося про дійсно жахливі речі — від випадків утримання солдатів без їжі у клітці до справжніх причин загибелі особового складу підводного човна «Комсомолец». Це була нелегка для Горбачова розмова. Але слід віддати йому належне. Просто під час зустрічі він підписав Указ Президента СРСР, згідно з яким була створена незалежна спеціальна комісія по розслідуванню пред'явлених нами фактів. Протягом відведених для її роботи двох місяців було переглянуто 96 справ. Лише чотири з них з певними зауваженнями були визнані доведеними, а решта 92 — відправлені до прокуратури.

А маршал Шапошніков приймав нас пізніше — після путчу. Він тоді вже був головнокомандувачем збройних сил СНД. Ми сиділи за великим столом, і він згадував, як десять років прослужив в Україні. Виявилося, що Шапошніков особисто знав Костянтина Морозова, якого саме планувалося призначити міністром оборони України. Пам'ятаю, маршал не дуже коректно висловився на його адресу, мовляв, не знайшлося в Україні генерала на посаду міністра, то ставлять полковника. А я зробила йому зауваження — хіба можна так про колегу? Він вибачився і зауважив, що взагалі-то Костянтин Петрович дуже інтелігентна, чесна і порядна людина. Після доволі напруженого обговорення піднятих солдатськи-

ми матерями проблем, коли прийом фактично був закінчений, Шапошніков сказав слова, які ніхто навіть не сподівався від нього почути. Потискаючи нам руки, він вимовив: «Я верю, если в Украине есть такие женщины, то будет и Украинская армия, и Украинская держава». Московські генерали, які стояли поруч, аж заціпеніли від здивування.

— **Валентино Андрійвно, напевно, за ці роки багато чого змінилося?**

— На початку 90-х, коли розпався Радянський Союз і Україна проголосила себе незалежною державою, одним з найважливіших завдань для нас було домогтися повернення солдатів дослужувати строкову службу туди, звідки вони призивались. Існувала відповідна домовленість про обмін військовослужбовцями, які проходять службу на території інших колишніх республік СРСР. Відповідно до неї, в кінці 1991–1992 років ми з урочистими проводами у парадній формі одягу відправили з України понад 100 тисяч військовослужбовців строкової служби, але до нас, на жаль, жодного нашого хлопця не повернули! Українських солдатів скрізь дуже цінували за їхній розум і дисциплінованість, тому й на Батьківщину відпускали лише по закінченню служби на чужині.

Існували на той час й інші проблеми. Так, ще 1990 року був прийнятий радянський закон про страхування, згідно з яким у разі загибелі військовослужбовця його батьки отримували страховку в розмірі 25 тисяч рублів. За тогочасним курсом це було майже 50 тисяч доларів! З набуттям Україною незалежності цей закон залишився чинним, та коли почалася гіперінфляція і замість грошей були введені купони, страхова сума фактично склала 25 копійок. От і уявіть собі: загинув у матері син-солдат, а їй за законом 25 копійок нараховують. Це ж знущання!

Сьогодні, майже два десятки років потому, ми так само виступаємо за приведення розміру страхової суми за життя солдата до міжнародних стандартів — не нижче 50 тисяч доларів. Разом з тим, за ці роки у війську, дійсно, багато чого змінилося. Конституція все ще передбачає виконання конституційного обов'язку всіма громадянами України, але до війська щорічно

«Організація солдатських матерів» виступає за впровадження «військового податку», який мають сплачувати ті, хто не служив у війську.

потрапляє лише три відсотки юнаків призовного віку! Тобто, виходить, що для решти конституційний обов'язок виконувати не обов'язково. Ось вам і дискримінація! До того ж, строкову службу нині проходять переважно хлопці з найменш соціально захищених родин — патріотизм стає прерогативою злиднів.

— **Ви висували якісь конструктивні пропозиції з цього приводу?**

— Звичайно! Ми вже декілька років поспіль пропонуємо розглянути питання про впровадження для кожного громадянина чоловічої статі з моменту досягнення ним 18-річного віку і доки не пройде військову або альтернативну службу, так званого «військового податку». Той, хто взагалі не хоче служити, платитиме «військовий податок» до досягнення пенсійного віку. Так і соціальна справедливість буде, і додаткові кошти на розвиток Збройних Сил з'являться. Інша пропозиція стосується внесення змін до Закону України «Про державну службу». Ми пропонуємо приймати на державну службу тільки тих, хто довів свій патріотизм перед державою в армійських лавах. Це зробить службу у війську по-справжньому престижною і дозволить вибирати для неї кращих з кращих.

— **Але ж колись таки прийде час, і Збройні Сили України остаточно відмовляться від призову на строкову службу. Що тоді? Організація солдатських матерів припинить своє існування?**

— Хотілося б думати, що так воно і буде. Ми до цього давно готові. Коли в 90-х роках ми виступали за Незалежність, створення Збройних Сил України, то сподівались, що все буде гаразд і проблеми Радянської Армії оминуть Українське військо. Та життя виявилося складнішим — зміни на краше відбуваються не так швидко, як планувалося. Маємо надію, що все налагодиться, а поки що треба працювати.

— **Валентино Андрійвно, у Вас є унікальна можливість напередодні Дня Матері від імені всіх солдатських матерів звернутися через наш журнал до командирів, які нині опікуються їхніми синами...**

— Шановні офіцери, пам'ятайте: матері віддають Вам найкраще і найдорожче, що у них є — своїх дітей! Бережіть їх, навчайте військової справи, виховуйте свідомими громадянами і гідними захисниками своєї Батьківщини. Бережи Боже Вас і Україну!

Бесіду вів Володимир ГАЛАНЦЕВ

або Спогади моряка-миротворця про свою місію на «чорному континенті»

29 травня — Міжнародний день миротворців

Коли Організація Об'єднаних Націй розпочала розгортання місії в Демократичній Республіці Конго, виникла потреба і в представниках Військово-Морських Сил України. Тоді вперше за всю історію української миротворчості ООН звернулася до України з проханням по допомозі. В Кісангані, другому за величиною порту Конго, треба було створити підрозділ, який триматиме під контролем річку і узбережжя, а також працюватиме над проектуванням зруйнованих під час війни мостів.

Для виконання цієї місії український флот відрядив капітана 3-го рангу Євгена Верховцева. Офіцер добре володів англійською мовою, був першокласним фахівцем морської справи, чудово розумівся на озброєнні та інженерних спорудах, а також з відзнакою закінчив міжнародні курси Національного коледжу Оборони Нідерландів. До цього він майже рік служив у складі українського контингенту в Рес-

публіці Ірак. Євгену випала нагода створювати і розгортати в африканській країні принципово новий для ООН підрозділ, що отримав назву «Ріверін». Проте найяскравіші спогади українського офіцера саме про його перші півроку перебування в Африці, коли довелося виконувати обов'язки сухопутного спостерігача.

— За правилами ООН, нам було дозволено провозити по 75 кг вантажу, — згадує відрядження до Африки Євген. — І майже весь цей ван-

таж складався з продуктів, зокрема, консервів. Мав я й кілька пляшок горілки. Мої українські попередники, які вже відслужили в Конго, розповіли, що в цій країні важко буде знайти навіть консерви. Звичайно, як і кожен справжній українець, я взяв з собою шматок сала...

Коли Верховцев прибув до Конго, виявилось, що створення «річкового» підрозділу місії існує лише «на папері», тобто фахівці підібрані, а завдання, які вони виконуватимуть, конкретно не визначені. І навіть суден, на яких працюватимуть ООНівці, ще немає.

Створення «річкового» підрозділу командування місії відклало на невизначений час, бо в країні мали відбутися вибори президента. Тому українського моряка і відрядили в один із найвіддаленіших куточків країни сухопутним спостерігачем. Тоді, каже Євген, він і зрозумів, що таке реальна «африканська екзотика». Селище Бута, що стало його домівкою на півроку, навіть важко було порівняти зі столицею. Лише тут він зрозумів, що Кіншаса зі своїми руїнами, жебраками і смітниками — це все-таки місто, де є і електроенергія, вода, магазини, в яких можна хоч щось придбати. У селищі, куди він потрапив, не було нічого — лише невеликий ринок, на якому місцеві мешканці інколи продавали продукти з бідних фермочок.

— А далі ще гірше — виїзд у патруль, — згадує Євген перші враження від служби. — За вікнами джипу промайнуло десяток кілометрів ґрунтової дороги, і я помітив, що далі дорога зливається з джунглями. Лише завдяки потужним джипам, спостерігачі змогли дістатися невеличкого села — кінцевої мети патрулювання.

ООН розділив країну на кілька секторів, а ті, в свою чергу, складаються з кількох територіальних зон відповідальності спостерігачів, так званих тімсайтів.

— У моєму тімсайті були військові з Непалу, Китаю, інших країн, особливо африканських, бо цю місію в ООН називають «африканською», — продовжує Євген. — У Конго дуже складний для європейців клімат, і представники «чорного континенту» складають переважну більшість особового складу місії. Бувало так, що півтора-два місяці я не бачив жодного європейця.

* Вітаю, шановний Євгене!

Основна робота, яку доводиться виконувати спостерігачам, — це патрулювати місцевість, що належить до зони відповідальності тим сайту. А це не просто, тому що в секторі розташовані понад півсотні розкиданих по джунглях маленьких селищ. Це може бути малесенький хутірець з кількох пальмових хатин, де мешкають 200–300 чоловік, або велике селище з кам'яними будинками на 3–4 тис. населення. До деяких сіл в цьому секторі можна було дістатись тільки вертольотом, і лише за умови, що там є галявина під злітний майданчик. Часто траплялись випадки, коли машини застрягали в джунглях. Ґрунти в Конго — суцільна багнюка, а коли потрапляєш ще й під тропічну зливу, тоді жодний всюдихід не вибереться. Часто місцеві приходили на допомогу — кидали під колеса зрубані мачете рослини, штовхали разом зі спостерігачами джипи, прорубували об'їзні шляхи у хащах. І взагалі всіляко намагались допомогти.

Наші спостерігачі були екіпровані всім необхідним на період перебування у цій країні. Але забезпечення життєдіяльності військового спостерігача залежить від нього самого. Від ООН виділяються лише добові кошти, на які доводиться харчуватись і знімати житло, засоби зв'язку, транспорт і питну воду з розрахунку півтора літра на добу на одного військовослужбовця. Саме з водою в цій країні дуже великі проблеми. Її неможливо купити у віддаленому населеному пункті, в

якому жив Євген. Воду їм привозили раз на місяць вертольотом з логістичної бази — за 250 кілометрів. А для господарських потреб використовували воду зі свердловини.

Населення селища Бута налічує 250 тисяч, але ні електро-, ні водопостачання у ньому немає. Щоб працював зв'язок, миротворці використовували генератори. Мешкали в будинку, який знімали за 400 доларів на місяць. Там не було нічого — тільки міцні кам'яні стіни. Так Євген прослужив перші півроку.

Після виборів ООН відновила роботи по створенню «річкового» підрозділу. Тоді й згадали про загубленого в джунглях українського офіцера. За рішенням командування Місії, капітана 3-го рангу Верховцева перевели до штабу сектору в Кісангані. З головного порту країни — столиці Кіншаси прибула велика річкова баржа з конголезьким екіпажем. На ній, крім кількох офіцерів-спостерігачів, розмістився підрозділ річкової поліції. Це був флагман ООНівської флотилії. На цій баржі Євген, який очолив відділ Місії, «обходив» майже всю річку Конго і більшість її рукавів. Підрозділ «Ріверін» взяв під контроль все узбережжя басейну однієї з найбільших річок континенту. Завдяки міжнародним «річковикам» до багатьох сіл, загублених у джунглях, змогли дістатися гуманітарні вантажі. «Ріверінівці» змогли детально описати стан річкових мостів і доставити до них мостобудівників. Та найголовніше завдання, яке вони виконали, — встано-

вили контроль за пересуванням річкою. До цього банди річкових піратів грабували прибережні села, і зловити їх в численних затоках і рукавах було практично неможливо. Коли по річці став ходити патруль, напади піратів майже припинились.

— Розповім про один випадок, який запам'ятався мені під час служби в Кісангані, — продовжує Євген Верховцев. — Постійно поряд з деякими військовими місіями, працюють також інші формування та гуманітарні організації під егідою ООН.

Часто такі організації, разом з контингентами і спостерігачами, займаються доставкою гуманітарних вантажів до населених пунктів. Євген згадує конфлікт, який стався через те, що у представників Місії забракло комплектів військової уніформи для загонів місцевої армії. Почалася стрілянина в повітря. Місцеві військові, озброєні автоматами, заблокували доступ до вертольота. Вони відрізали екіпаж від машини і, погрожуючи вчинити розправу, вимагали зв'язатися зі штабом сектору і направити сюди інший вертоліт з уніформою. Місцеві вояки вимагали, щоб їх одягли в той же день. До «бунтівників» вилетів командувач сектору, і лише він зміг умовити конголезьких хлопців трохи зачекати і не підпалювати вертоліт та не розстрілювати екіпаж. В Африці, згадує Євген, такі випадки трапляються дуже часто.

— Рік, проведений в самому серці «чорного континенту», — підсумовує свою розповідь Євген Верховцев, — я згадую, як найкращий період своєї служби. Лише тут я відчув, що роблю потрібну людям справу. Згадую оцнення африканських дітей, які буквально «обліплювали», як метелики ліхтарик, наш джип в маленьких хутірцях. Вони сподівались, що люди у формі і блакитних беретах захистять їх від кровопролиття і допоможуть у скруті. А коли місцеві дивились на мій синьо-жовтий шеврон-прапорець і розпитували звідки я, — я залюбки їм розповідав. Я розповідав, що далеко звідси, на північний схід від них є велика країна — Юкрейн, де живуть добрі і порядні люди, які завжди готові прийти на допомогу тим, хто її потребує.

Влад ВОЛОШИН

Завдяки миротворцям до багатьох селищ змогли дістатися гуманітарні вантажі, а банди піратів припинили пограбування населення.

АРМІЯ ЄВРОПИ:

Від «де-юре» до «де-факто»

Сьогодні можна говорити про те, що вже створені організаційно-правові умови формування контингенту збройних сил Євросоюзу для здійснення всіх видів операцій.

На думку експертів Національного інституту стратегічних досліджень, Європейський союз гіпотетично може залучати до проведення місій збройні сили держав-членів кількістю близько 2 млн. осіб військового персоналу, 2,5 тис. одиниць бойової авіації, 800 бойових кораблів. Це є суттєвим ресурсом для посилення Сил швидкого реагування як прототипу регулярної армії власне Європейського союзу. Про це, а також про місце нашої держави в загальноєвропейській системі безпеки йдеться в інтерв'ю, яке дав нашому часопису головний консультант Комітету з питань європейської інтеграції Верховної Ради України Сергій Дворник.

— Сергію Олександровичу, що стало поштовхом до розробки Європейської політики безпеки і оборони?

— Європейські країни, спустошені двома світовими та низкою локальних воєн, шляхом економічної інтеграції вирішували завдання безпекового характеру. Саме цей елемент був закладений у природу Європейського союзу ще під час його створення. Під час війни на Балканах Союз робив спроби взяти на себе роль посередника, запропонувавши політичне рішення для подолання кризи. Ці спроби, однак, ні до чого не привели, оскільки він не мав власних збройних сил і члени його могли брати участь у врегулюванні конфліктів військовими засобами тільки у складі сил ООН та НАТО.

На саміті у Кельні 1999 року було заявлено, що Європейський союз повинен діяти самостійно, маючи відповідну військову потужність та політичну рішучість реагувати на міжнародні кризи.

— На Ваш погляд, довготривала історія зі створенням європейської армії матиме щасливе завершення?

— Слід зважати на те, що йдеться не про класичну армію, яка існує у кожній незалежній державі, а про національні контингенти держав-членів, які передаються в оперативне управління Євросоюзу під час здійснення певних місій. Самі думки про те, що системи безпеки треба структурувати за континентальним принципом, який відповідає реальній концентрації глобальних загроз, лунають вже давно. Ще у 1950 році Франція виступила ініціатором створення європейської армії, яка б підпорядковувалася політичним інститутам об'єднаної Європи. Центральним елементом цієї ініціативи була ідея інтеграції національних збройних сил на досить низьких рівнях військової структури — починаючи з батальйону чи полку. Штаби інтегрованих частин мали бути укомплектовані офіцерами різних національностей.

Для утримання об'єднаної армії проект передбачав створення спільного бюджету країн-учасниць. Німеччині не дозволялося мати власні збройні сили, але передбачалося, що окремий німецький контингент все-таки увійде до

НАТО залишається основою європейської безпеки і продовжує відігравати фундаментальну роль у безпековій структурі Європи.

складу європейської армії. Цю ініціативу підтримали у ФРН, Великобританії та США. В результаті у травні 1952 року був підписаний Договір про створення Європейського оборонного співтовариства, яке б мало у своєму розпорядженні спільну армію. Після переговорів була досягнута домовленість про те, що інтеграція збройних сил здійснюватиметься на більш високому рівні, ніж це передбачалося раніше — на рівні армійського корпусу. Європейська армія мала включати в себе однорідні національні угруповання з 13 тис. осіб, об'єднаних у 43 дивізії: 14 французьких, по 12 італійських та німецьких і п'ять від країн Бенілюксу. Однак сили цей Договір так і не набрав, а Оборонне співтовариство не було створене. У 1954 році Національні збори Франції відхилили ратифікацію Договору, зірвавши, таким чином, першу спробу безпекової інтеграції країн Європи.

У тому ж році був створений Західноєвропейський союз, до якого увійшли всі шість країн Європейських співтовариств (Франція, ФРН, Італія та країни Бенілюксу), а також США, Великобританія і Канада. Цей Союз був менш амбітним проектом, оскільки не мав власної військової організації. Країни-учасниці передавали у розпорядження НАТО відповідні контингенти своїх збройних сил. Управління військами, визначення їхньої дислокації, кількісного складу, бойового і технічного обладнання здійснювалося також на рівні НАТО. Це була суто консультативна організація, позбавлена наднаціонального компонента і з НАТО конкурувати не могла.

Під час саміту Європейського союзу в грудні 1999 року (Гельсінкі) був визначений напрям розвитку військової сфери, відомий як Гельсінська Основна Мета. Відповідно до неї країни — члени Євросоюзу мали досягти оперативної спроможності розгортати протягом 60 діб військовий контингент чисельністю 50–60 тис. осіб і підтримувати його протягом року з метою виконання Петерберзьких завдань. На цій зустрічі була розроблена концепція Сил швидкого реагування. Всі члени Союзу, окрім Данії, дали зобов'язання забезпечити розгортання загальноєвропейських військ у визначений строк.

Нова структура повинна була включати 100 тис. осіб, 400 бойових літаків і 100 кораблів. Німеччина обіцяла надати 13 тис. солдатів, Великобританія й Італія — по 12 тисяч. Зобов'язання інших країн були скромнішими. Зазначалося, що розгорнуті сили мають бути самодостатніми, з необхідним рівнем командування та контролю, розвідними можливостями, логістикою, іншим необхідним бойовим забезпеченням і можливостями та за необхідності підкріплені додатково повітряними і морськими військами.

У травні 2003 року під час саміту на засіданні Ради із зовнішньої політики було зазначено, що Євросоюз досяг практично всіх оперативних можливостей із забезпечення реалізації Петерберзьких завдань. Практичним підтвердженням цього були дві розпочаті воєнні операції у межах та поза межами Європи: операція у колишній Югославській Республіці, де контингент Союзу замінив сили НАТО, та операція у Демократичній Республіці Конго. На прохання ООН Євросоюз направив 1800 військовослужбовців для врегулювання ситуації у цій країні. Ця операція стала першим випадком використання військ Євросоюзу поза межами Європейського континенту.

З середини 2008 року боротьба за створення європейської армії

відновила з новою силою. Франція запропонувала збільшити оборонні витрати до шести відсотків ВВП і створити Сили швидкого реагування чисельністю до 60 тис. чоловік з військовослужбовців армій Франції, Великобританії, Німеччини, Іспанії, Італії та Польщі. Була озвучена ідея створення загальної військової інфраструктури з правом доступу до військових баз країн — партнерів по Євросоюзу. Але поки що склад і чисельність армії, порядок командування, взаємодія з іншими керівними органами Євросоюзу, характер виконуваних завдань не розроблені.

— Під час проведення миротворчих операцій Євросоюз використовує матеріально-технічні ресурси НАТО?

— Так, але тут слід говорити про взаємодоповнюючі зусилля. Як раніше, так і надалі розвиток європейської політики безпеки та оборони значною мірою залежатиме від організації фінансового забезпечення. У цьому зв'язку цікаво, що у 2007 році сумарні витрати країн — членів ЄС на оборону склали 204 млрд євро, а оборонний бюджет США сягнув 454 млрд євро. Зокрема, витрати на науково-дослідну діяльність, що має безпосереднє значення для посилення оборонної промисловості та військових технологій, в оборонних бюджетах США та ЄС становили,

Можна говорити, що співробітництво України з Євросоюзом у сфері зовнішньої політики та безпеки набуло планового характеру.

відповідно, 56,4 та 9,5 млрд євро. Очевидно, що формування та розвиток європейської політики безпеки та оборони потребує значно більших політичних зусиль та ресурсів.

З огляду на існуючі об'єктивні обставини справедливим буде припущення, що у середньостроковій перспективі можливості застосування військового потенціалу Євросоюзу будуть обмежені.

— **Які можна зробити прогнози щодо взаємовідносин по лінії ЄС — НАТО у контексті майбутнього розвитку безпечних спроможностей Євросоюзу?**

— Нещодавно у Європейському Парламенті розглядалася доповідь щодо відносин ЄС та НАТО. Європарламентарії констатували, що НАТО залишається основою європейської безпеки і продовжує відігравати фундаментальну роль у безпековій структурі Європи. На сьогоднішній потенціал Євросоюзу може бути повністю реалізований лише на основі міцного трансатлантичного зв'язку та зв'язку ЄС — НАТО, тому обидві інституції мають уникати змагання та розвивати співпрацю в операціях з врегулювання криз.

22 країни є одночасно членами НАТО та ЄС. Це означає, що між обома організаціями існує співробітництво, яке базується на принципах взаємодоповнюваності. Принципово важливим є те, що Євросоюз не форсує прагнення самостійності в забезпеченні безпеки на Європейському континенті. Головна роль тут, як і раніше, відведена НАТО. Ці прагнення є довгостроковим завданням. Така політика відповідає інтересам США та НАТО і всебічно ними підтримується.

— **Чи має Євросоюз переваги перед НАТО?**

— У протидії новим загрозам Європейський союз є ефективнішим, ніж Північноатлантичний альянс, оскільки має можливість виконувати ширший спектр завдань в операціях. На відміну від НАТО, Євросоюз має і поліцейські сили, і

цивільні засоби. Однак для того, щоб повністю замінити ефективну трансатлантичну систему безпеки, країнам ЄС необхідно суттєво нарошувати свій оборонний бюджет, що в умовах кризи просто нереально. Як уже зазначалося, сумарні витрати на оборону країн Євросоюзу вдвічі менші, ніж на оборону США. Тож не лише у коротко- але й у середньостроковій перспективі створення нової архітектури європейської безпеки на базі лише Європейського союзу виглядає малоймовірним. Можливості ЄС доповнюватимуть можливості НАТО, а сам Євросоюз при здійсненні своїх операцій користуватиметься ресурсами Альянсу. І сам розвиток Європейської політики безпеки і оборони означає не посилення автономності Європейського союзу, а можливостей європейських країн-членів в рамках НАТО.

— **Сергію Олександровичу, якими є сучасні рамки військового співробітництва між Євросоюзом та Україною.**

— Основним документом у визначенні реалізації Європейської політики безпеки та оборони є Механізм щодо консультацій та співпраці між Євросоюзом та Україною у сфері врегулювання криз, який був затверджений на саміті ЄС у Севільї в червні 2002 року. Він є елементом часткової формалізації відносин Україна — ЄС у сфері європейської політики безпеки та

встановлює додаткові інституційні механізми співробітництва як у постійному форматі (йдеться про запровадження посади Контактної особи України по зв'язках з військовим штабом ЄС), так і тимчасових — типу «ad hoc». Іншими важливими документами, які вже набули чинності, є угоди «Про процедури безпеки, які стосуються обміну інформацією з обмеженим доступом» та «Про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського союзу з врегулювання криз», підписані в червні 2005 року.

Україна не є членом Євросоюзу, але відповідно до визначених пріоритетів почали складатися робочі плани. Робочий план Військового комітету ЄС — Україна на 2007 рік став першим і унікальним документом, з огляду на те, що подібних документів з іншими партнерами в Євросоюзі не існує. Він формалізував відносини Військового комітету ЄС з оборонним відомством України.

Минулого року в Брюсселі був проведений семінар експертів України та Військового штабу ЄС щодо Концепції бойових груп Євросоюзу та її впровадження у Збройних Силах України і консультації щодо участі підрозділів (штабних офіцерів) ЗС України в операціях ЄС та порядку планування під час їх проведення. В цьому році співпраця з Євросоюзом здійснюється на основі Робочого плану співробітництва між ЗС України та Генеральним секретаріатом Ради ЄС у сфері європейської політики безпеки і оборони на 2009 рік.

Бесіду вела Людмила ШПИТЯК

Аташе з питань оборони Королівства Швеції в Україні полковник Крістер ХОЛЬМ:

«Як колишній танкіст, я був вражений тією майстерністю, з якою українські військові форсували водні перешкоди. Це було справді феєричне видовище!»

Відомо, що Швеція протягом останніх 170 років дотримується політики «нейтралітету»... Від правління короля Карла XIV Йогана країна уникає військової участі в міжнародних конфліктах — з 1814 року Швеція не знає воєн. Після Другої світової офіційною політикою країни був нейтралітет. Але за іронією долі саме швед Даг Гаммершельд, Генеральний секретар ООН, вважається засновником стратегії застосування міжнародних миротворців задля стабілізації міжнародних політичних криз, які стали основним компонентом місії НАТО після «холодної» війни...

— Пане Хольм, чому Ви вирішили присвятити своє життя армії?

— Моє дитинство — це 50–60-ті роки минулого століття, коли ще були свіжими спогади про трагічні події Другої світової війни. Відтак після закінчення школи у мене не виникло жодних вагань щодо обрання професії — я вирішив стати військовим. До того ж, у моїй країні люди в погонах завжди користувалися повагою та авторитетом. Перші двадцять років я віддав службі у війську — дослужився до командира танкового батальйону. Згодом обіймав керівні посади у військовому відомстві. На сьогодні моя вислуга складає сорок один рік, і я впевнений, що свого часу зробив правильний вибір...

— Що являє собою шведська армія сьогодні?

— Незважаючи на нейтралітет, Швеція ніколи не ігнорувала потреб на оборону. І мої співвітчизники чудово розуміють — потрібні професійні збройні сили, здатні забезпечити недоторканість власних кордонів. Сьогодні, в результаті довготривалої військової модернізації і чималих видатків на оборону, Швеція має компактну, оснащену надсучасною технікою армію. Чисельність війська складає 30 тисяч військовослужбовців на дев'ять мільйонів населення. Загалом ми робимо «ставку» на зразки озброєння та техніки власного виробництва. І не буде перебільшенням сказати, що наші літаки та ко-

раблі — найкращі в світі. Приміром, корабель класу «Вісбі», побудований за технологією «Стелс», є «невидимим» для більшості радарів. Щодо підводних човнів класу «Готланд», то ми також «обійшли» багатьох виробників за технологічними інноваціями. На черзі — розробка нового проекту «Вайкінг». На навчаннях в Тихому океані, які ми проводимо спільно з американськими підводниками, нашим колегам зазвичай важко знайти шведські субмарини. Сухопутні війська можуть «похвалитися» досить вдалим БТРом марки «СВ-90», який застосовується у миротворчих місіях, а також експортується до Швейцарії та Фінляндії. Нашу військову техніку закуповують Чехія, Угорщина, країни Південної Африки, Таїланд та деякі інші країни.

— Відомо, що Швеція є активною учасницею програми «Партнерство заради миру»...

— НАТО і Швеція чітко усвідомлювали потенційні вигоди оголошеної у 1994 році програми «Партнерство заради миру». Тому наша країна є офіційним партнером Альянсу, що забезпечує їй активну співпрацю з його членами, зокрема участь у таких заходах, як спільні навчання з управління міжнародними рятувальними операціями та участь у програмах НАТО з розмінування в Албанії та Сербії.

Свого часу Швеція надіслала 260 своїх військовослужбовців до Групи НАТО з відбудови провінції Мазарі-Шаріф в Афганістані, утриму-

Швеція робить «ставку» на зразки озброєння та техніки власного виробництва. І не є перебільшенням, що вони — одні з найкращих в світі.

вала близько трьохсот військовиків у складі сил НАТО в Косовому. Також вона мала нагоду продемонструвати здатність своїх збройних сил до швидкого розгортання. Так, 2003 року Швеція однією з перших надіслала спецпідрозділи для участі у Місії ООН в Конго, попередивши широкомасштабну гуманітарну кризу. Участь наших військ не обмежується операціями НАТО. Наприклад, в Місії ООН у Ліберії задіяно понад двісті шведських військовослужбовців, ще близько семидесяти — в Місії Європейського союзу в Боснії. До цього переліку можна додати Чад, Сомалі, Ліван... Можливо, з часом в миротворчих операціях буде застосовуватися і наша військово-

транспортна авіація. Загалом сьогодні службу за кордоном проходять близько тисячі військово-службовців.

— **Пане аташе, за яким принципом комплектується армія Швеції?**

— Сьогодні — за призовом, але до 2012 року ми плануємо перейти на професійну основу. До речі, більшість військовослужбовців наших військово-повітряних та військово-морських сил — контрактники.

— **Яким є термін служби шведського солдата і чи має він згодом якісь привілеї, приміром, при вступі до вищого навчального закладу або при працевлаштуванні?**

— Строковики у нас служать, як правило, від семи до десяти місяців, а в окремих випадках — до п'ятнадцяти. Це залежить від роду військ. Жодних привілеїв для вступу до навчальних закладів вони не мають. Але якщо юнак мав гарний шкільний атестат, то проблем, як правило, не виникає. Як, до речі, і при прийомі на роботу...

— **А чим керівництво країни заохочує кандидата до військової служби?**

— Гідним грошовим забезпеченням. До того ж, людина в погонах

має перспективу кар'єрного росту, гарантоване пенсійне забезпечення. І, звісно, оплачуються відрядження до миротворчих місій, або, приміром, служба на півночі країни. Існують також додаткові грошові виплати, які отримують льотчики, військові моряки.

— **Цікаво, яким є статок шведського військовослужбовця?**

— Якщо взяти в гривневому еквіваленті, то контрактник отримує близько 20 тисяч на місяць. Щоправда, ціни у Швеції вищі, ніж в Україні: майже 50 відсотків заробітної плати складають податки. Помешкання військовослужбовцям безоплатно не надається, а оренда — досить дорога. Приміром, за трикімнатну квартиру контрактнику доводиться віддавати третину свого грошового забезпечення.

— **Пане Хольм, які заходи співробітництва між міністерствами оборони наших країн є визначальними у найближчому майбутньому?**

— У щорічних програмах співробітництва ми плануємо обмін досвідом у сфері врегулювання кризових ситуацій, участі в миротворчих операціях, реформування збройних сил та екологічної безпеки діяльності збройних сил. Так, наприкінці минулого року я мав зустріч з Командувачем Військово-Морських Сил ЗС України адміралом Ігорем Тенюхом — ми обговорювали перспективи співробітництва наших військово-морських сил та хід реформування ВМС України, участь військових флотів обох країн у багатонаціональних миротворчих навчаннях.

Уряд Швеції сприяє Україні в рамках «Ініціативи Північноєвропейських та Прибалтійських країн зі співробітництва з Україною в галузі безпеки», метою якої є надання підтримки в реформуванні сектору безпеки та оборони вашої країни.

— **Свого часу фахівці НАТО високо оцінили рівень підготовки українських військових, які взяли участь у миротворчих комп'ютерних командно-штабних навчаннях в рамках програми «Партнерство заради миру». Відомо, що вони проводилися під егідою Королівських збройних сил Швеції.**

— Так, у грудні 2005 року на базі Центру підготовки офіцерів для

Строковики як правило, служать від семи до десяти місяців, а в окремих випадках — до п'ятнадцяти — це залежить від роду військ.

багатонаціональних штабів Національної академії оборони України відбулося комп'ютерне командно-штабне навчання «Вікінг-2005». Тут був розгорнутий винесений пункт управління багатонаціональної бригади та три командні пункти батальйонів. Аналогічні пункти були розгорнуті у Франції, Фінляндії, Словенії, Швейцарії, а також у Швеції. У навчаннях взяли участь сто українських військовослужбовців та представники міжнародних, урядових і неурядових організацій України. Для імітації дій залучених частин та підрозділів використовувалась і випробовувалась шведська система імітаційного моделювання міжнародних миротворчих операцій «ТУК» та американська система імітаційного моделювання ММО «ICAT-8», яка функціонує в Центрі на створених у 2003 році за зразком багатонаціонального штабу командних пунктах управління ланки «бригада-батальйон». Навчання базувалося на концепції застосування об'єднаних оперативно-тактичних сил із залученням багатонаціональних частин.

Співробітництво Шведського оборонного центру з українськими військовими на цьому не закінчилося. Під час візиту в Україну полковника Ларса Ліндберга були відпрацьовані питання, пов'язані з подальшою двосторонньою співпрацею та досягненням взаємосу-

місності в розвитку комп'ютерного моделювання навчань, участі української сторони у командно-штабному навчанні «Вікінг-2008». На жаль, світова економічна криза внесла свої корективи в його проведення, але кілька представників від України наприкінці 2008 року мали можливість взяти участь у командно-штабному навчанні, яке проводилося на території Швеції.

— Чи мали Ви можливість спостерігати за діями українських військових у навчаннях?

— Я двічі був у Рівному, де проходили широкомасштабні військові навчання. Це було вражаюче видовище. Особливо мені сподобалося форсування танками водних перешкод.

— В Україні кажуть, що у військового обов'язково має бути надійний тил...

— Так. Зі мною в Україні — дружина і син. У Швеції залишилися донька та ще один син — вони навчаються. Незважаючи на брак часу, ми з дружиною любимо прогулятися вечірнім Києвом. А оскільки вона ще й велика шанувальниця опери, яка у вас гідна світового визнання, то намагаємося не пропустити жодної прем'єри.

Бесіду вела Лариса ШКАРУПА

Інтерв'ю підготовлено за сприяння Департаменту міжнародного оборонного співробітництва МО України

Голова Військового комітету НАТО адмірал Джампаоло Ді Паоло: «Україна єдина країна у світі, яка має такі унікальні можливості щодо стратегічних авіаційних військово-транспортних перевезень»

Про це 17 квітня, зазначив Голова військового комітету НАТО адмірал Джампаоло Ді Паоло під час спільної прес-конференції з начальником Генерального штабу — Головнокомандувачем Збройних Сил України генералом армії України Сергієм Кириченком.

Крім того, адмірал Джампаоло Ді Паоло відзначив визначні можливості України щодо співпраці з Альянсом у сфері авіаційних військово-транспортних перевезень.

У свою чергу, генерал армії України Сергій Кириченко відзначив, що згідно з політичним рішенням керівництва країни, Збройні Сили України визначилися з підрозділами, які візьмуть безпосередню участь у Силах негайного реагування НАТО. Це підрозділи радіаційного, хімічного і біологічного захисту та військово-транспортна авіація.

Адмірал Джампаоло Ді Паоло також зазначив, що Північноатлантичний альянс має досить вагомий досвід співпраці з Військово-Морськими Силами Збройних Сил України, зокрема в рамках антитерористичної операції «Активні зусилля» в акваторії Середземного моря.

— Альянс готовий надати допомогу Збройним Силам України, зокрема ВМС, якщо Україна прийме рішення взяти участь в антипіратській операції в Аденській затоці, — повідомив він.

Голова Військового комітету НАТО також висловив вдячність нашій країні за активну участь в операції «Активні зусилля».

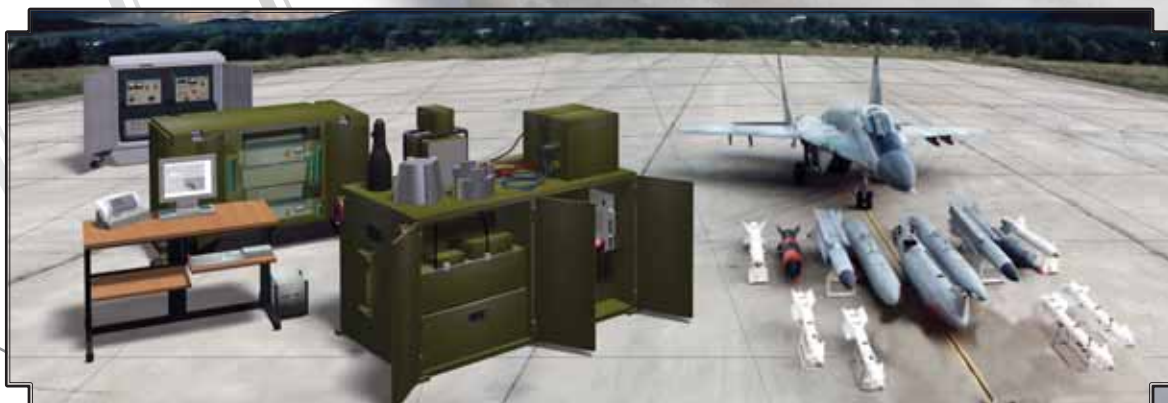

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ

- Науково-технічні дослідження, розробка та виконання дослідно-конструкторських робіт зі створення складових частин комплексів авіаційного та протитанкового озброєння, а також виробництво:
 - систем керування авіаційних, протитанкових ракет та інших засобів ураження;
 - блоків електричних рульових приводів та інших агрегатів керованої високоточної зброї (авіаційних, зенітних, протитанкових ракет і торпед);
 - систем автоматизованого контролю і діагностики керованої високоточної зброї;
 - телеметричних систем і комплексів для проведення випробувань керованих авіаційних та протитанкових ракет;
 - оптико-електронних систем для виміру кута вигину ствола танкових і артилерійських гармат;
 - тренажерно-контрольних комплексів для контролю лазерного каналу приладів наведення, навчання і тренування екіпажів бронетанкової техніки.
- Науково-технічне забезпечення робіт з оновлення та модернізації систем автоматизованого контролю і діагностики керованої високо-точної зброї.
- Організація та участь у проведенні робіт з підтримки боєготовності керованої зброї Збройних Сил України.

MAIN TRENDS OF ACTIVITY

- Scientific researches, development works on the component system parts of the air and antitank armament's creation, and also production of:
 - control systems for air missiles, antitank missiles and other destruction weapon;
 - electric control units (driving actuators) and other guided high-precision weapon aggregates (air missiles, air-defense and antitank missiles, torpedoes);
 - automated control and diagnostic systems for guided high-precision weapon;
 - telemeter systems for the air and antitank guided missile tests;
 - optoelectronic systems for the tank and artillery guns barrel bending angle measurement;
 - training control systems for monitoring of aiming devices' laser channel, training and practice of the armored vehicles' crews.
- Scientific and technological works on reequipment and modernization of automated control and diagnostic systems for guided high-precision weapon.
- Organization and participation in realization of activities on the Armed Forces of Ukraine guided weapon fighting readiness.

КОМПЛЕКС КЕРОВАНОГО МІНОМЕТНОГО ОЗБРОЄННЯ «НАВІС-Б»

2, Melnikov Str., Kyiv, 04050, Ukraine
Phone: +38 (044) 483 0745, 484 1898
Fax: +38 (044) 483 1394
E-mail: kb@luch.kiev.ua
www.luch.kiev.ua

Україна, 04050, Київ, вул. Мельникова, 2
Телефон: +38 (044) 483 0745, 484 1898
Факс: +38 (044) 483 1394, 484 1898
E-mail: kb@luch.kiev.ua
www.luch.kiev.ua

ВИННИЧЕНКО ПЕТЛЮРА

**соратники і водночас опоненти,
які майже чверть століття активно
боролися за здійснення
вікових прагнень українства**

2009 рік багатий на ювілейні дати, зокрема пов'язані з Українською революцією 1917–1921 років. До них належить і 130-річчя від дня народження Симона Петлюри. Неупереджений розгляд багатьох етапів його біографії невіддільний від співпраці і колізій у взаємовідносинах з майже ровесником, соратником, а нерідко і опонентом, іншим очільником революційних подій в Україні першої чверті XX століття — Володимиром Винниченком.

Їхні життєві шляхи почалися приблизно одночасно в одному й тому ж регіоні — Центральній Україні. Симон Петлюра народився 22 травня 1879 року в Полтаві, Володимир Винниченко — 28 липня 1880 року в Єлисаветграді (нині Кіровоград). Схожими були і їхні родоводи.

Батько Петлюри — нащадок полтавських козаків, який тяжкою працею врешті стягнувся на власне невелике перевізницьке господарство. Скромні статки, велика сім'я (12 дітей) та деякі зв'язки з духовними особами обумовили й можливості освіти Симона. Після закінчення церковно-парафіяльної школи та духовного училища у 1895 році він вступив до Полтавської духовної семінарії.

Батько Винниченка походив з козацьких перевізників — полтавських чумаків. Згодом він попав під закріпачення і разом із сім'єю був перевезений паном до Єлисаветградського повіту. З дитинства Во-

лодимир допомагав сім'ї заробляти на шматок хліба — пас череду, працював на полі чи сіножаті. Після закінчення народної школи у 1890 році переступив поріг Єлисаветградської гімназії, яку не закінчив через те, що не зміг регулярно вносити плату за навчання. Здавши екстерном екзамени за повний курс класичної гімназії, в 1900 році він вступив на юридичний факультет Київського університету Святого Володимира.

З дитинства обидва перебували в майже незайманому україномовному середовищі, оповитому народними казками, піснями, легендами, думами. Велику роль у формуванні їхнього світогляду і переконань відіграли твори Шевченка, Котляревського, інших класиків української культури. Саме джерельна спадщина свідчить про активну участь Винниченка і Петлюри у підготовці, прийнятті й оприлюдненні вікопомних чотирьох універсалів Української Централь-

ної Ради, інших її державотворчих органів, зокрема Директорії, у багатьох подіях політичного життя того часу, дискусіях та силових протистояннях, про витоки і перебіг складних, суперечливих, героїчних та трагічних явищ революційної доби.

Порівняння життєвих шляхів Винниченка і Петлюри, оцінка вкладу кожного з них у визвольні змагання українства має певною мірою умовний характер. В даному випадку йдеться про діячів, які внесли різний не за обсягом, а за характером праці в конкретних умовах вклад у загальну справу. З першої половини XX століття перед нами постає яскрава постать Володимира Винниченка — одного з визначних інтелектуалів українства. Але розгляд багатющого художнього та наукового спадку цієї багатогранної креативної натури має поєднуватися з висвітленням її видатної громадсько-політичної діяльності. Адже він, за словами М. Жулинського, був «художником, розіп'ятим на хресті політики». Вже під час навчання в Київському університеті став активним діячем українського революційного руху. Виключений в 1902 році з університету за агітацію серед студентів, а потім кинутий у в'язницю, Винниченко після виходу на свободу поринає у вир суспільно-політичної діяльності, зокрема, гуртує тогочасну молодь для боротьби за українську справу. На з'їзді РУПу в 1904 році він знайомиться з Петлюрою і залучає його до співпраці у щомісячнику «Селянин». Хоча в їх

Архіви свідчать про участь Винниченка і Петлюри у підготовці й оприлюдненні чотирьох універсалів Української Центральної Ради.

доволі теплих стосунках ініціатива належала все ж Винниченку, обидва відігравали активну роль у заснуванні в 1905 році УСДРП. Винниченко став членом її Центрального комітету, а Петлюра — завідувачем партійного видавництва.

Новий етап їхньої співпраці розпочався у 1917 році. Винниченко тоді перебував на гребені революційної хвилі — легітимний заступник голови Української Центральної Ради, керівник першого національного уряду — Генерального Секретаріату, автор і співавтор знаменитих універсалів Ради, Конституції Української Народної Республіки, голова Директорії. Він був одним із тих, хто формував і здійснював політику відродженої держави, активно боровся за здійснення віковичних прагнень українства, хоча й допускав прорахунки на своєму нелегкому життєвому шляху в пошуках оптимального поєднання національних і соціальних чинників визвольних змагань. Саме в такому сполученні бачив Винниченко запоруку успіху революційної боротьби. Потрапляючи в різні, нерідко непередбачувані, а часом карколомні ситуації, він завжди, нехтуючи особистою безпекою, піклувався про інтереси народу, намагався вирішувати відповідно до свого бачення нагальні проблеми українства.

Зокрема, він обстоював необхідність мати власні збройні сили для захисту завоювань народу. Конкретні ж пропозиції щодо їх характеру і навіть назви значною мірою обумовлювалися тодішніми обста-

винами. Зокрема, йшлося про необхідність мати не кастову, відірвану від народу мілітаристську силу, а невіддільне від нього і підконтрольне йому армійське формування, яке б спиралося на підтримку широкого загалу.

Факти свідчать про значний внесок і Симона Петлюри в справу визволення свого народу. Включившись в боротьбу за незалежну і вільну Україну, в тому числі під час селянських бунтів 1902 року, незважаючи на поневіряння та переслідування царських властей, він виступав на захист свого народу. Не обминула його й типова для того часу ілюзорна віра в можливість використати для народної справи допомогу держав, до складу яких входили тоді українські землі. Петлюра вів плідну публіцистичну діяльність. Його перу належать 125 есе, присвячених українській культурі, численні статті, виступи, документи з питань боротьби за свободу українського народу. Як прихильника в першу чергу національних чинників визволення Симона Петлюру після Лютневої революції обирають головою Українського військово-революційного комітету Західного фронту, де він перебував на службі спочатку санітаром, а потім функціонером «Союза земств и городов». Зазначимо принагідно, що земські зв'язки і в майбутньому використовувались Петлюрою в інтересах революційної боротьби. В травні 1917 року на першому Всеукраїнському військовому з'їзді у Києві, куди він прибув в якості делегата від Західного фронту, його обирають головою Українського Військового Генерального Комітету, а в червні призначають Генеральним секретарем військових справ. Такий перебіг життєвого шляху пов'язаний, звичайно, з попередньою активною революційною діяльністю, про яку добре знав його соратник Винниченко. Як керівник Генерального секретаріату він сприяв цьому призначенню, зокрема, з огляду на певні зв'язки Петлюри з військовими.

Хоча їхні особисті відносини, революційна співпраця не виключали розбіжностей позицій з деяких питань і взаємної критики, бо на першому місці і в одного і в другого були інтереси боротьби за народну справу. Політичні та державницькі структури, в яких вони співпрацювали, обидва розглядали не як якісь сімейні чи кланові угруповання для задоволення особистих прагнень, а як революційні організації, де взаємовідносини будуються на основі захисту українства.

Петлюрі випала нелегка ноша активної участі в створенні українських збройних сил, безпосереднього керівництва їх бойовими діями, важкого пошуку можливостей протистояти, іноді майже в безвихідних ситуаціях, агресивним підступам тих сил, які не могли змиритись з існуванням української національної державності. Організатор і командир Гайдамацького коша Слобідської України, член, а з лютого 1919 року, після від'їзду Винниченка за кордон, — голова Директорії й одночасно Головний отаман української армії, в найважчий для Української революції час він перебуває у вирі боротьби. Посада і бойова обстановка вимагали від нього специфічних дій, в тому числі й з огляду на одноосібний характер воєнного командування, притаманного військовим керівникам піклування про виховання у підлеглих патріотизму, відданості армії, дисциплінованості, фронтової виучки, готовності до силового фізичного протистояння з супротивником, до самопожертви. Саме цьому мали служити паради та урочисті огляди військ, відповідне матеріально-технічне забезпечення, створення одностроїв, за «захоплення» якими Петлюру не раз аж надто емоційно критикували. Але він мужньо ніс «свій хрест», до останнього дня намагався служити Україні.

Обстановка ж, як правило, була грозовою. Вже в кінці 1917 — на початку 1918 року розпочалась війна між УНР і радянською Росією. При цьому не керівники УНР

Винниченко і Петлюра надавали політичну, фінансову й військову підтримку українцям Галичини, Холмщини, Буковини та Закарпаття.

направляли ультиматум Раднаркому з погрозою розпочати військові дії, а навпаки. Не війська УНР вторглися в російські землі, а війська Раднаркому пішли в Україну, до речі всупереч пересторогам українських більшовиків. Піддаючи, і не безпідставно, критиці дії українських державних та військових провідників, у тому числі й Петлюри, у зв'язку з військовими поразками, слід зважати на те, що воєнна ситуація була не на користь УНР. Вона не мала розбудованої армії, відповідної інфраструктури, стрункої системи командування, стратегії та тактики оборони краю. І головна причина такого стану полягала не в розбіжності поглядів або особистих якостей чи помилках тогочасного українського керівництва, хоча вони дійсно мали місце. Історія не відвела тоді для розбудови армії необхідного часу, умов і матеріальних засобів. Адже створене в червні 1917 року Генеральне секретарство військових справ було невдовзі скасоване на вимогу Тимчасового уряду. Українізовані військові частини, воєнізовані громадські структури були, таким чином, позбавлені національного керівництва, не становили єдиного цілого, залишаючись у складі і підпорядкуванні командування російської армії. Відновлене тільки на початку листопада Генеральне секретарство військових справ на чолі з Симоном Петлюрою намагалось надолужити втрачене. Але часу та й відповідних можливостей для цього вже не було.

Крім вторгнення радянських військ, агресію з південного заходу здійснила Румунія, яка в листопаді 1918 року захопила українські землі Буковини та Ізмаїльщини всупереч волі їх мешканців, здійснювала щодо них масові грабежі та переслідування. Ця брутальна загарбницька політика викликала масовий спротив в окупованих українських землях, зокрема в Хотинському, Акерманському, Сорочинському повітах. Так, 23 січня 1919 року в Хотинському повіті Бессарабії вибухнуло антирумунське пов-

стання, учасники якого за три дні звільнили всю окуповану територію. Очолювана Винниченком Директорія і керована Головним отаманом Петлюрою армія УНР через складне воєнне і міжнародне становище не подали їм допомоги, але все ж змогли переправити певну кількість зброї. Окупанти жорстко розправились з непокірними українцями: спалили десятки сіл, які потім артилерія зрівняла з землею разом з мешканцями. Понад 50 тисяч біженців змушені були втікати через Дністер на територію УНР, керівництво якої виділило спеціальні кошти для допомоги нещасним.

Польща з листопада того ж року розпочала військові дії проти галицьких українців. Кривава вакханалія озвірілої, як писали сучасники, «лядської дичі» тривала тут декілька років. З південного сходу просуvalася білогвардійська армія Денікіна, яка під гаслом відновлення «єдиної і неділимої Російської імперії» громила все українське. Південь окупували французькі вій-

ська, які, залишаючи наш край в 1919 році, прихопили з собою «на згадку» майже всі кораблі Чорноморського флоту та так і не повернули їх. Винниченко, Петлюра, інші керівники УНР не раз протестували проти брутальних агресивних дій сусідніх держав, надавали політичну, моральну, матеріальну, фінансову, а якщо обставини сприяли — то й військову підтримку українцям Галичини, Холмщини, Буковини та Закарпаття.

Але здійсненню можливості народу «самому правити самим собою» шляхом українізації всього суспільного життя перешкоджали агресивні дії сусідів. Природні для будь-якого демократичного процесу дискусії і суперечки між різними українськими політичними силами та керівними діячами УНР, в тому числі Винниченком і Петлюрою, щодо шляхів подальшого розвитку революції та форм державного устрою не супроводжувались силовими протистояннями. Та й національні утворення до них не прагнули. Більше того, коли обставини унеможливили здійснення запропонованих ідей, Винниченко пішов у відставку з поста голови Директорії, тим самим давши шанс прихильникам дещо іншого підходу на чолі з Петлюрою практично довести життєвість їх-

Керівники Директорії та Армії УНР. Кам'янець-Подільський, липень 1919 року. Сидять: Ф. Швеїнь, С.Петлюра, А.Макаренко. Стоять: ад'ютант Петлюри О.Доценко, нач. канцелярії М.Миронович, полк. Куликовський, сотн. Осецький (брат Наказного Отамана), генерал-квартирмейстер Генштабу Шайбле, військовий міністр В.Петрів, посильний Г.Швеїнь, начальник Головної юридичної управи Армії УНР Є.Мошинський(?)

Без міцної армії не можна зберегти державу. На жаль, Винниченку і Петлюрі історія не відвела часу для створення такої армії.

ніх позицій. Але втручання іноземних держав завадило здійснити і їх.

Перебіг цих історичних подій підтвердив стару як світ істину — без міцної армії не можна зберегти державу. Адже сила збройних сил виявляється не тільки на полях битв, а ще до початку війни, в самому їх існуванні та високій боєздатності, яку треба постійно демонструвати. Своєю очевидною для всіх потужністю військо має застерігати потенційних ворогів від початку агресії: нападете — будете бити. На жаль, Винниченку, Петлюрі та іншим провідникам Української революції історія не відвела ні часу, ні можливостей для створення такої армії.

Відіграла свою негативну роль і відсутність підготовлених військовиків. Сам Головний отаман належної військової підготовки не мав. Сяк-так опанувавши в ході боїв воєнну тактику на рівні полку, він неспроможний був керувати оперативними діями в масштабах більш крупних з'єднань і виробляти та здійснювати стратегію всієї воєнної кампанії. Не вдалося перебороти й відцентрові тенденції та налагодити необхідну дисципліну в самій армії. Командири військових частин, місцеві отамани нерідко не виконували одержаних наказів, діяли на власний розсуд, вчиняли свавільні дії, грабежі та погроми.

Не дала бажаного результату і спроба Петлюри заручитися підтримкою Польщі. Укладені з нею в квітні 1920 року політична і воєнна конвенції не допомогли зберегти УНР. Більше того, принесення в жертву західноукраїнських земель, які передавались за цією угодою новому союзнику, викликало розкол в українстві.

Не вдалося створити й ефективний державний апарат. Не допомогло об'єднання всієї виконавчої та військової влади в одних руках. Проголошення Петлюри головою Директорії і одночасно Головним отаманом армії з диктаторськими повноваженнями суттєво не вплинуло на ситуацію. В умовах, коли «обопільне озві-

ріння сягнуло вже крайньої межі», мали місце єврейські погроми, безсоромне приниження, грабування і нищення українців, розправи з тими, хто тільки здавався підозрілим різним урядовцям і самозваним владолюбцям. Це були переважно стихійні або просто кримінальні вчинки, обумовлені впливом шовіністичних поглядів, чорносотенних традицій чи темних мародерських схильностей учасників безчинств. Влада через свою слабкість не могла їм протистояти.

Багато спільного було і в останньому періоді життя Винниченка та Петлюри. Обидва після поразки визвольних змагань опинились в еміграції, знайшовши останній притулок у Франції. Закінчили свій земний шлях Винниченко 6 березня 1951 року від серцевого нападу, Петлюра — 26 травня 1926 року від руки вбивці. Всі роки після вимушеного від'їзду за кордон всіма силами вони намагались прислужитися своєму народові. Винниченко створював різні громадські об'єднання, не раз висловлював різкі протести проти утисків українства в СРСР та Польщі, рішуче засудив голодомор 1932–1933 років, вів плідну літературну діяльність. Петлюра продовжував виконувати обов'язки голови Директорії і Головного отамана УНР в екзилі, стверджуючи тим самим існування незалежної української держави та її армії як чинників суспільно-політичного життя українства і міжнародних відносин. Декілька разів організовував походи і бойові операції підлеглих йому вояків в УСРР, підтримував створення на її території підпільних організацій, стояв біля джерел видання тижневика «Тризуб», опікувався долею українських вояків за кордоном.

Життя і діяльність цих широко знаних українських діячів, їх досягнення, помилки і невдачі є невід'ємною складовою історичної спадщини нашого народу.

Володимир ШЕВЧЕНКО,
доктор історичних наук

ШТУРМ

AIRSOFT

МИСЛИВСТВО

РИБАЛКА

ТУРИЗМ

Торгова марка "ШТУРМ" пропонує широкий асортимент різноманітного одягу та спорядження провідних виробників світу для активного відпочинку. Мисливство, рибалка, туризм, аірсофт тощо...

м.Львів, вул.Персенківка, 17
тел: 8 (067) 172-36-39
web: <http://sturm.com.ua>
e-mail: sturm-lviv@yandex.ru

Олексій ШЕРЕМЕТЬЄВ: «Залучення підростаючого покоління до історії, ознайомлення його з військовими традиціями допоможе виростити гідну своїх предків військову еліту»

18 травня — Міжнародний день музеїв

Колекціонування сьогодні стало доволі престижним і модним заняттям, яким захоплюються багато людей. Хто знаходить у цьому відраду, хто задовольняє свою допитливість, а дехто таким чином закладає фундамент своїх майбутніх статків. І винятково рідко зустрічаються люди, які, вкладаючи шалені гроші у свої колекції, мають на меті їх майбутній загальнодержавний зміст. Наш співрозмовник — власник однієї з найбільших у світі колекцій предметів військового побуту та амуніції часів Кримської війни Олексій Шереметьєв один з небагатьох, хто не ховає своє «багатство» від широкого загалу і мріє про відкриття у Києві музею військової історії.

— Пане Олексію, колекціонування військового релікту — незвичайне захоплення. Що саме надихнуло Вас на цю благородну працю?

— Захоплення військовою історією почалося зі звичайного гудзика часів Кримської війни 1853-1856 років, яку наш батько, відомий київський художник Євген

Федорович Шереметьєв, подарував нам з братом. Згодом ми самі почали збирати матеріали, пов'язані з Кримською війною, в основному предмети військового побуту. Потім почали листування з іншими колекціонерами, обмін знахідками, відвідували місця бойових дій. Нині ми є членами Британського товариства дослідників Кримської війни.

— Яким чином знайомство з Вашою колекцією може залучити майбутню офіцерську еліту до вивчення воєнної історії та традицій нашого народу?

— Це є метою наших виставок. Дуже важливо, щоб нове покоління, особливо представники Збройних Сил України, пам'ятали про традиції своїх предків, про тих, для кого честь і обов'язок перед Батьківщиною були головним життєвим спрямуванням, а служіння їй не тягарем, а справою честі. Тому хотілося б, щоб і сьогодні молодь розглядала службу у війську з цієї позиції. Саме залучення підростаючого покоління до історії, ознайомлення його з військовими традиціями допоможе виростити гідну наших предків військову еліту.

— Чи відчувається, на Вашу думку, «дефіцит» патріотизму в суспільстві, прагнення до вивчення воєнної історії?

— Сьогодні, на жаль, люди більше звертають увагу на матеріальні цінності і забувають про духовні. В гонитві за статком часто втрачається людська гідність, і тоді вже важко говорити про такі поняття, як честь, любов до Батьківщини. Питання патріотизму особливо болюче для українського суспільства. Україна — молода держава, яка пройшла через терні, щоб зайвити всьому світу про право на своє існування. За радянських часів нам насаджували ідею «трьох братніх народів», отже, немає нічого дивного у тому, що старше покоління дотримується тієї думки, що Україна без Росії існувати не може. Ми повинні усвідомити, що українці — це не тільки покірні миролюбні хлібороби, а й хоробрі вояки, і на історичних прикладах показувати, як треба любити свою рідну землю.

Історія мужності і хоробрості українців не обривається на руйнуванні Січі, вона продовжується в руслі військової історії Російської

імперії. Не можна, наприклад, забувати про кубанське козацтво, яке було нащадком українського.

Українці були активними учасниками воєнних подій періоду Кримської війни 1853–1856 років, російсько-турецьких воєн, а Київ — другою за значенням після Санкт-Петербурга кузницею військових кадрів. На жаль, люди, вивчаючи військову історію, швидко забувають її уроки.

— **Цікаво, чому Ви обрали саме музей культурної спадщини?**

— В сучасній історії України на період «російських імператорських воєн» накладено мало не табу. Але майже третину армії та флоту Російської імперії складали українці та вихідці із сучасних укра-

Окрім солдатів і матросів, славу російського воїнства примножували більше трьох тисяч генералів, чотири фельдмаршали і адмірали, які за походженням були українцями.

їнських земель. Окрім простих солдатів і матросів, славу російського воїнства примножували більше трьох тисяч генералів, чотири фельдмаршали і адмірали, які за походженням були українцями.

— **Як, на Вашу думку, пов'язані почуття патріотизму і військові традиції у військовому середовищі?**

— Любов до Вітчизни починається з поваги і любові до своїх батьків. Традиції формуються протягом століть і передаються від покоління до покоління. Для збереження їх дуже важливим фактором є історична пам'ять. Батько, розповідаючи своїм дітям про героїчні подвиги будь-яких історичних особистостей, дає їм життєвий приклад і орієнтир на майбутнє. Так само і у військовому середовищі. Військові традиції неможливі без знання історії.

— **Олексію Євгеновичу, як Ви ставитесь до торгівлі військовими реліквіями? Чи допустимо, щоб такі речі залишали свою історичну Батьківщину?**

— Торгівля реліквіями, як цивільними, так і військовими, існує бага-

то століть, і я вважаю, що вона має право на існування. Багато старовинних речей часто просто вкрияються пилом на горищах. Немає нічого поганого в тому, що антикваріат продають і купують — так він отримує нове життя і зберігається для наступних поколінь. У нашій колекції, наприклад, представлено чимало експонатів, які були придбані на аукціонах у західних країнах. Завдяки цьому вони повернулися на Батьківщину, експонуються в музеї і доступні для дослідників. Інша справа, коли речі, які є історичним надбанням, намагаються вивезти і перепродати за кордоном.

Пошукова робота не припиняється а ні на мить. При цьому постійно розширюється і коло інтересів. Якщо спочатку це була тільки Кримська війна, то тепер — вся воєнна історія кінця XVIII — середини XX століття. Тому не думаю, що наші пошуки коли-небудь припиняться. Наша мета — не тільки зібрати безцінні пам'ятки минулого, а й дати їм друге життя.

Бесіду вів Володимир КОРОТИЧ

Міністерство оборони України
Департамент Охорони здоров'я
Центр медичної реабілітації
та санаторного лікування
«КРИМ»
запрошує вас!

Центр розташований у затишній долині біля знаменитої Ведмідь-гори. У центрі медичної реабілітації та санаторного лікування «Крим» є можливість пройти обстеження і лікування захворювань серцево-судинної системи, органів дихання, нервової системи, опорно-рухового апарату, сечостатевої системи тощо. В Центрі працює відділення екстракорпоральної літотрипсії, де консультує лікар-уролог і за допомогою найсучаснішої апаратури проводиться роздрібнювання каменів у нирках без порожнинної операції. Лікувально-діагностична база забезпечує проведення необхідних лабораторних, ендоскопічних, ультразвукових, рентгенологічних та інших досліджень, в тому числі — ехокардіографії, спірографії, бронхо- і гастродіброскопії. Працює кабінет гірудотерапії (лікування п'явками), грязелікарня. На території Центру розташовані плавальний басейн з морською водою, дельфінарій, два кінотеатри, унікальний світломузичний фонтан, дитячі майданчики.

АР Крим.
Алуштинський р-н, смт Партеніт.
Довідки за телефонами:
(06560) 4-57-11, 4-66-00, 4-67-39
або на сайті: www.cekrum.net

*Тож доброго вам здоров'я
і приємного відпочинку!*

ПРО ПОЛКОВОДНИЦЬКИЙ ТАЛАНТ І ЦІНУ ЛЮДСЬКОГО ЖИТТЯ

Ставлення до власних воєнних втрат під час бойових дій свідчить про історію, традиції, культуру та мораль будь-якої держави. А най-більше — про цінність людського життя. Це характерно для країн з деспотичним, тоталітарним режимом, де особистість коштує надто дешево, а до народу ставляться, як до отари овець. А у війнах поняття ціни перемоги взагалі відсутнє. Полководці демонструють повну байдужість до сумірності пролитої крові з досягнутими результатами. «Ми за ціною не постоїмо» — ось їхнє гасло. Однак така «само-відданість» не завжди гарантувала тактичний і стратегічний успіх.

Яскравою ілюстрацією такого воєнного стилю була історія воєн Перської імперії проти грецьких міст-держав. Перси зганяли до своєї армії людей різного роду і племені. Це був дешевий витратний матеріал. Щоправда, у бій таких рекрутів доводилося гнати батогом. Занапастивши тисячі, заваливши їхніми трупами супротивника, можна було розраховувати, що ті, хто залишився в живих, святкуватимуть перемогу.

Греки, які воювали з персами, представляли іншу цивілізацію. В Афінах, Милеті, Ефесі кожен

вільнонароджений еллін був громадянином. Він брав участь у народних зборах, на яких приймалися важливі державні рішення. Але водночас він був і воїном, захисником своєї маленької батьківщини. І в залізній еллінській фаланзі стояли поруч батьки й сини, діди й онуки. Тут не дезертируєш, та й гнати таких бійців у бій батогом вже не треба було. Кожен знав, за що воює. Полководець часто жив на одній вулиці зі своїми солдатами, був їхнім сусідом і знав, що йому доведеться дивитися в очі родичам загиблих з його вини.

Грецький воїн знав свій маневр. Але знав також, що у разі загибелі йому віддадуть останні почесті, а його родину візьме під опіку держава. І коли після переможного морського бою грецькі адміralи через бурю не поховали своїх полеглих героїв, народ засудив переможців до смертної кари. Греки розуміли, що жодна воєнна перемога не відпокутує моральної поразки. Хто беззастережно кине-ть-ся в бій, знаючи, що його можуть зрадити після смерті? Еллінські фаланги завдали нищівної поразки Персії з усіма її невичерпними людськими ресурсами, бо греки воювали краще, розумніше й ефективніше. У битві під Марафоном перси втратили близько шести тисяч, греки — лише 192 воїнів. Зрозуміло, ми звикли обережно ставитися до підрахунку втрат: применшувати свої власні і перебільшувати втрати супротивника — схильність воєначальників усіх часів. Навіть великий Суворов, здобувши Ізмаїл, сказав офіцеру, який готував переможну реляцію в Петербург: «Помилуй Боже! Чого ж їх шкодувати, бусурманів? Допиши нулик!» А якщо прийняти за правду повідомлення Совінформбюро у перші місяці війни, то виходить, що вже на початок 1942 року німецькі люфтваффе втратили всі свої літаки.

Метою війни, за визначенням видатного військового теоретика

Клаузевіца, є не захоплення якоїсь території, а розгром збройних сил противника, в результаті якого вони втрачають здатність до опору. Зрозуміло, важлива й ціна перемоги, тобто співвідношення втрат сторін, що, власне, дозволяє говорити про мистецтво полководця, а не про торжество багаторазово переважаючої маси. У цьому сенсі цікаво розглянути участь СРСР у Другій світовій війні. Безумовно, формат статті не дозволяє зробити повний аналіз цих подій, можна дати оцінку найбільш показових, на наш погляд, епізодів. Сьогодні вкрай заполітизовані суб'єкти, заклопотані реабілітацією своїх кумирів, знову намагаються витягти з нафталіну діячів, яких свого часу було наказано вважати великими полководцями. Приміром, Йосифа Джугашвілі, який у період з 1914 по 1917 рік ухилився від військової служби.

Таланти цього рядового, ненавченого, придатного до нестройової у воєнний час, яскраво виявилися ще в поході Червоної Армії на Варшаву в 1920 році. Тоді Джугашвілі разом з Тухачевським рушили на польську столицю чомусь через Львів, хоча до Варшави краще дістатися через Брест чи Гродно. Ривок завершився повним розгромом, причому 1-ша Кінна була розбита генерал-хорунжим армії УНР Марком Безручком. Ленін надіслав «тоді гнівну телеграму: «Який дурень ходить на Варшаву через Львів?»

Але в усій красі полководницький «геній» колишнього семінариста розгорнувся в «зимовій війні» 1939 року. Жертвою воєнничого вождя стала сусідня Фінляндія. Деякі особливо закостенілі в комуністичній догматичній історичній і нині намагаються переконати православних, що це Фінляндія напала на СРСР, населення якої поступалося за чисельністю особовому складу Червоної Армії... У це можна повірити, якщо припустити, що все керівництво Суомі складалося з клінічних ідіотів. Однак генерал-лейтенант імператорської гвардії, ад'ютант останнього російського царя Карл-Густав Маннергейм, звісно, ідіотом не був... Кілька місяців солдати Червоної Армії вкривали своїми тілами карельські ліси, а Балтійський флот, незважаючи на колосальну перевагу над

Полководець жив на одній вулиці зі своїми солдатами, був їхнім сусідом і знав, що йому доведеться дивитися в очі родичам загиблих з його вини.

символічним фінським, помітно на хід подій не вплинув. Авіація також не продемонструвала відчутних переваг.

Сталіна намагаються зобразити геніальним полководцем, завдяки якому ми виграли війну з Гітлером. Але всі об'єктивні і неупереджені дослідження свідчать, що війну виграв, у супереч Сталіну і його нечувано бездарному керівництву, народ, виграв, заплативши за перемогу страшну і невинуватну ціну. Більшість дослідників визнають, що втрати Червоної Армії у війні 1941–1945 років набагато перевищують втрати вермахту, який воював на Східному та Західному фронтах, в Африці і проти Руху опору. Для радянського режиму це цілком природно. За всіма радянськими «перемогами» в епоху індустріалізації стоїть колективізація з мільйонами безвинно вбитих селян, рабська праця мешканців ГУЛАГу, примусова праця «вільних» робітників. За цими «перемогами» — смерть величезних мас народу. Людські ресурси СРСР дійсно були великими, і їх, не шкодуючи, кидали в топку комунізму. Чому на цьому тлі військова справа мала бути винятком? У супереч відомому гаслу генералісімуса Суворова, Радянська армія майже завжди воювала числом і вкрай рідко — умінням.

У радянській історіографії танковий бій під Прохорівкою подають як блискучу перемогу маршала бронетанкових військ П. Ротмістрова над переважаючими силами противника. Надамо слово російському військовому історичному Борисові Соколову: «Про ступінь цієї переваги читач може судити, якщо порівняти чисельність 5-ї гвардійської танкової Армії — 850 танків і САУ та 2-го танкового корпусу СС генерала Хауссера, який їй протистояв, — 273 танки і штурмові гармати, включаючи вісім трофейних «тридцятичетвірок». А про те, на чиему боці була перемога, можна зробити висновок, порівнявши втрати сторін під Прохорівкою. Німецький корпус втратив п'ять танків, і ще 54 танки та штурмові

гармати були ушкоджені. Армія ж Ротмістрова втратила 334 танки і САУ, ще близько чотирьохсот було ушкоджено. Не випадково одразу після бою Сталін мав намір суворо обійтися з Ротмістровим за бездарно згублену армію, але потім Верховний вирішив, що в пропагандистських цілях краще вважати поразку під Прохорівкою перемогою, і не став віддавати безталанного командарма під суд».

І навіть в останні дні війни радянського солдата полководці не жаліли. Той же Соколов наводить спогади комбата, який штурмував у 1945-му Зеєловські висоти під Берліном. Він атакував один-єдиний німецький «дзот», при цьому втративши майже усіх командирів роти та взводів. В останній атаці із 700 бійців в живих залишилося менше ста. Коли ворожий кулемет несподівано замовк, червоноармійці, які увірвалися в «дзот», закололи «другого номера», а «перший» просто збожеволів, не витримавши видовища наваленої перед ним гори трупів. Ось ця гора трупів була символом полководницького мистецтва товариша Сталіна!..

Тактика завалювання ворога власними трупами панувала упродовж усієї війни. Більше того, вона оспівувалася радянською пропа-

Тактика завалювання ворога трупами панувала упродовж війни. Але найбільше вражає використання піхоти для... розмінування полів.

гандою, яка намагалася з кожного військовослужбовця виховати «камікадзе». Звідси прославляння такої явно не передової тактики повітряного бою, як «таран», де ціною власного життя льотчик збивав один літак противника. Звідси канонізація подвигу Гастелло, використання людей з гранатами на поясі замість протитанкової артилерії і т.ін. Але найбільше вражає використання піхоти для розмінування мінних полів.

Коли в 1945 році під час зустрічі з Жуковим американський генерал, а згодом президент США Ейзенхауер поцікавився, як радянський полководець долав мінні поля під Берліном, той відповів: спочатку пускав піхоту, яка підривала протипіхотні міни, а потім у проходи, що утворилися, йшли сапери і знімали протитанкові міни... Американець просто втратив дар мови. Про це потрясіння він розповідає у своїх мемуарах. Між іншим, деякі колеги Жукова так оцінювали його як полководця: «...Жуковське оперативне мистецтво — це перевага в силах у 5–6 разів, інакше він не стане до діла, він не вміє воювати не кількістю і на крові будувати свою кар'єру».

Полководницьке мистецтво «сталінських соколів» демонструє і сумнозвісна Керченсько-Феодосійська операція. Захопивши в результаті добре організованої ви-

садки ці міста, радянські війська так і не вирішили, наступатимуть вони чи оборонятимуться. Якщо наступати, то треба було, не гаючи часу, рушати до Перекопу, відрізавши німецькі війська в Криму. Суворов так би й зробив. Але радянський генералітет почав тупцювати на місці, втрачаючи дорогоцінну ініціативу. Якщо оборонятися, то треба негайно створювати укріплення. Але високопоставлений політпрацівник Мехліс, представник Сталіна, заборонив навіть рити окопи, вважаючи, що це може збити наступальний запал радянських воїнів. Манштейн, який тримав осаду Севастополя, свого шансу не упустив — він кинув частину з'єднань на східний Крим, розгромив тих, хто висадився, і повернувся під Севастополь. А німецькі танки в той час у відкритому полі давили наших солдатів, яким і сховатися було ніде — ні траншей, ні окопів...

Пояснюючи величезні людські втрати радянських військ, німецькі генерали звичайно вказують на «нехтування життям солдата з боку вищого командування, слабкий тактичний вишкіл середнього і нижчого командирського складу, шаблонність застосовуваних при наступі прийомів, неспроможність як командирів, так і солдатів самостійно приймати рішення». Американський дипломат Гаррі-

ман писав: «Наші військові, які консульгувалися з німцями після війни, розповідали мені, що найбільш руйнівним у російському наступі був його масовий характер. Росіяни йшли хвиля за хвилею. Німці їх буквально косили, але в результаті такого напору одна хвиля проривалася». Одна з п'яти-шести... Якщо це не тактика завалювання противника власними трупами, то що тоді? І чи застосовне до цього поняття воєнного мистецтва, оперативно-тактичної майстерності?

Іноді, нехай побічно, і сам Сталін визнавав, що німці воюють ефективніше, так би мовити, культурніше. У телеграмі керівництву Південно-Західного напрямку від 27 травня 1942 року він заявив: «Чи не час вам навчитися воювати малою кров'ю, як це роблять німці? Воювати треба не числом, а умінням... Врахуйте це, якщо хочете коли-небудь навчитися перемогати... В іншому разі озброєння, одержуване вами від Ставки, буде переходити до рук ворога, як це відбувається тепер».

«Вождь і учитель» забув, що саме він сконструював і запустив соціальну машину, запрограмовану на кров мільйонів — як у праці, так і в бою... Його армія не могла воювати інакше, тому що була зліпком зі сталінської системи. Як сказав письменник-фронтовик Віктор Астаф'єв, «ми просто не вміли воювати, ми залили своєю кров'ю, завалили своїми трупами фашистів». Варварський режим і воювати мав по-варварськи. Адже він і до війни діяв за принципом «бий своїх, щоб чужі боялися!» Чи можна було сподіватися на дбайливе ставлення до своїх солдатів влади, яка тривалий час воювала проти власного народу? Народу, який, всупереч Сталіну, незважаючи на дебілізм комуністичного керівництва, захиляючись кров'ю, з останніх сил все-таки переміг!..

І якщо вже ставити пам'ятники, то не верховним м'ясникам і костолюмам, а тим, хто дійсно виграв війну. А виграла її російські, українські, білоруські, грузинські, узбецькі селянки, які народжували по десять синів, яких можна було без ліку кидати під фашистські танки. Ось ці матері і були головним стратегічним ресурсом країни.

ІЩЕ РАЗ ПРО ЛЮБОВ

або Про батька, матір та про почуття до солдатів

З назвою «Хто поцілує руки солдатської матері?» я носився кілька тижнів, мов циган з писаною торбою. Це ж так романтично! Хтось з повагою і вдячністю прикладає до вуст натруджені селянською працею руки матері солдата. І така ось гарна іміджева телекартинка!.. І така ось гарна правдива українська назва!.. Романтика романтикою, але хто ж? Цілуватиме — хто?..

Ну, одразу ж, — аби не політики. Борони нас від їхніх поцілунків. Як власне і тієї їхньої «щирості» якою вони згуртовано обдаровують армію жебрацьким фінансуванням.

Тоді, може, командир відділення? Такий самий хлопчина, як і сам солдат?

Командир взводу? Той, що на два-три роки старший від своїх підлеглих і воїна знає, у кращому випадку, за фільмом «Максим Перепелиця»?.. Давно вже час повернути вимогу: вступ до вищого військового навчального закладу — лише для тих, хто хоча б добу був у шкурі солдата!..

Командир роти? Так він же командиром відучора... Немає ротних, дефіцит. Ними служать ті, хто мав би щонайменше рік відчутти себе, пробачайте актуальну тавтологію, у шкурі взводного.

Командири вищі? Генерали? А може, і сам Верховний схилився б над солдатської матері руками? От фото плакатне і пропагандистське, агітаційне і окличне!..

І вже готово все було б скластися, якби не кілька фактів. Але таких, котрі повертають від іміджмейкерських емоцій до жорсткого військового, статутного, я б сказав, прагматизму.

Перший: жорстокість — враження від документального фільму на НТВ «Ржев. Неизвестная битва маршала Жукова». І потім, не менш жахливе — прочитати публіцистичку-рецензію від Андрія Архангельського, колись — військового журналіста «Всюду Ржев». Ось де вона, правда про любов до солдата і цілування материнських рук... Ту битву називають не інакше, як «м'ясорубкою». Саме тією м'ясорубкою, що рубала на шматки солдатську плоть. І навіть генерали склали голови, звісно, ті, хто відмовився від літака на Москву і по-суворовськи розділив долю підлеглих. І не стримався чи то не найвеличніший Батько Солдата — творець «Василия Тёркина» військовий журналіст Олександр Твардовський:

Я убит подо Ржевом...
Где травинку к травинке
Речка травы прядет, —
Там, куда на поминки
Даже мать не придет...

І кілька місяців Твардовський мовчав як митець, який не міг словословити полководців після побаченого, зазирнувши у безодню жаху війни і пересвідчившись у безглузді дій командирів, які гнали

солдата просто на смерть. Навіть свідки тих подій — вороги й ті жалілися: «З лісу на нас вискочила кіннота. Ми всіх поктали з кулеметів... Потім, мов у страшному сні, — знову з лісу кіннота. Ми знищили всіх. І коли з лісу знову вискочила кіннота, ми зрозуміли, що це безглуздя...» Так під Ржевом поктали, за різними оцінками, понад півмільйона солдатів. П'ятсот тисяч — у м'ясорубку війни!.. Безглуздо і бездарно. Потім 1942-й назвуть — з жахливим цинізмом переможців — роком навчання. Ціною солдатського життя!.. Скільки мільйонів рук солдатських матерів, ховаючи крик трагедії, вдарилося об материнські ж вуста — вуста, котрим вже ніколи не цілувати єдиного сина, єдину надію.

Для штабних олівців солдат не єдиний, єдиний він лише для солдатської матері. Непомітні і не потрібні поокремо на картах полководців, сотні тисяч солдатів полягли так, що й пам'яті, й сліду не залишилося. Як від моїх, чий могили не можу знайти вже понад шістьдесят років, дідів — Михайла Ковальова і Володимира Мамчура.

Мимоволі висловлювання генерала Руслана Аушева. Герой Радянського Союзу сказав, можливо, найважливіше для солдата, матерів солдатських, всієї Армії, та й усієї Держави: «солдата не треба цілувати і любити, солдата треба берегти».

Тут і було місце для крапки... І хотілося крапки. Але герой повісті Кондратьєва «Сашка» тугу командирську за гріхом своїм командирським лив і лив мені в душу: «Знаєш, як вони не хотіли вмирати, мої солдати... Мені треба було їх лощиною провести... А я їх змусив бігти під кулі відкритим полем! І всі полягли... Як вони не хотіли вмирати, знаєш?»

Не олівцями штабними беруться міста і висотки — їх відвойовує у ворога звичайнісінький солдат, живий — з плоті і крові.

І не лізьте з картинними поцілунками до рук матері Солдата!.. Краще проведіть його в атаку лощиною. І тоді мати сама поцілує руки тому командирові, від віку і звань його незалежно, який просто збереже її єдиного сина. Простого солдата... Але саме того, чийми руками потім востромяються у рейхстаги прапори перемог!..

Микола ГУЦУЛЯК

Володимир ТАЛАШКО:

«В жорстокому горнилі війни досвідчені завжди намагалися зберегти молодих «соколят-жовторотиків». І в цьому була найвища мудрість»

ТАЛАШКО Володимир Дмитрович. Народився 6 березня 1946 р. в м. Ковель Волинської обл.

Закінчив Київський театральний інститут імені Карпенка-Карого (1972). У 1963–1965 рр. — актор Донецького музично-драматичного театру імені Артема, з 1972 р. — актор кіностудії імені О.Довженка. В кіно з 1969 року.

Сьогодні Володимир Дмитрович живе в Києві, викладає в театральному університеті, активно співпрацює з телеканалом «Глас». Свого часу організував Фонд імені Леоніда Бикова, який з 2002 року має назву «Пам'ять», та фестиваль «Старі фільми про головне». Основна фільмографія: «Комиссары», «В бой идут одни «старики», «Рожденная революцией», «Как закалялась сталь», «Капитан Немо», «Овод», «Если враг не сдается...», «Пароль знали двое», «Мама, родная, любимая...», «Русь изначальная», «Подземелье ведьм», «Черный квадрат», «Под знаком скорпиона», «Один у поле воин!», «За пороги»...

Народний артист України. Лауреат премії імені Миколи Островського.

— Володимире Дмитровичу, пригадую, як під час нашої минулої зустрічі Ви сказали, що на таких фільмах, як «Аты-баты, шли солдаты», «В бой идут одни «старики», «Они сражались за Родину», треба виховувати нашу молодь. З того часу промайнуло 17 років. Отож, на Ваш погляд, чи спромоглися

Попри те, що за плечима народного артиста України Володимира Талашка понад 50 блискучих ролей, зіграних ним в кіно та театрі, для мене, як і для мільйонів моїх однолітків — дітей семидесятих, він назавжди залишиться старшим лейтенантом Сергієм Скворцовим з фільму «В бой идут одни «старики»... Відверто кажучи, я й досі не можу пояснити феноменальний магнетизм цього кіношедевра, але я чудово пам'ятаю, що 92 хвилини — а за хронометражем саме стільки триває фільм — пролітали наче одна мить. І тільки-но проживши із «стариками», здавалося, ціле життя, ми, п'ятирічні дітлахи, знову й знову поверталися до солдатського, пропахлого «кирзою», кіноклубу на чергове «побачення» зі своїми кумирами — «Маестро», «Смуглянкою», «Макаричем», «Ромео» та «Джульєтою» і, звичайно, «Кузнечиком»... І в сотий раз, переглядаючи «стариков», ми вірили, що цього разу вони неодмінно повернуться з «бою» живими і неушкодженими... І чомусь саме слова «Ребята, будем жить!», які лунають з вуст старшого лейтенанта Сергія Скворцова за лічені секунди до його загибелі, вселяли в наші серця непохитний оптимізм і віру в перемогу добра над злом...

Ось, власне кажучи, саме з такими нотками ностальгії про безповоротно минуле дитинство я їхав на інтерв'ю з Володимиром Талашком — одним із легендарних «стариков» «другої, співучої ескадрильї». А привід для зустрічі був більш ніж поважний — адже цього року виповнюється 35 років від тоді, як в кінопрокат Радянського Союзу вийшов фільм Леоніда Бикова «В бой идут одни «старики» — кінострічка, яка відразу і назавжди стала улюбленою для багатьох поколінь...

ми в Україні зняти такі кіношедеври, які можна було б поставити в один ряд зі «Стариками»?

— Скоріше, це запитання слід адресувати не мені, а, скажімо, міністерству культури. Але якщо Ви хочете знати мою точку зору, то вважаю, що ні. На превеликий жаль. Звичайно, фільми про війну зніма-

ють, але їм бракує щирості... А деякі з робіт просто провальні. Наприклад, «ремейк» на фільм Ростоцького «А зорі тут тихі». Дивитися його просто неможливо. Адже це навіть не нова телеверсія фільму, який обожнюють мільйони — це, даруйте, потворство, яке немає нічого спільного з мистецтвом. Але є й інші приклади. Приміром, оновлена

телеверсія «Зірки» — цілком прийнятна робота... Мабуть, ще не настав той час, коли режисери, які беруться перезнімати класику, поставили б її на якісно новий рівень. Сьогодні у фільмах про війну — безліч спецефектів, «розкручених», як зараз кажуть, акторів. Але фільмам бракує чи не найважливішого — внутрішнього стрижня, я б сказав, душі. У Бикова це було. Через стільки років однаково гостро сприймається головний лейтмотив фільму — віра в кохання, віра в життя, в краще майбутнє. Такі фільми не старіють ніколи...

Ось днями переглянув «9 роту». Талановито зроблено, але, як на мене, надто жорстоко, невинувато жорстоко... У Бондарчука-молдшого домінують кров, біль, страждання... У Бикова цього не було. Він знаходив більш чемні способи показати всі грані людського буття, які мають місце на війні. Мабуть, тому й картина його легка. Адже вона — і комедія, і трагедія одночасно. І палітра фільму соковита, багатогранна...

— Якщо мова зайшла про палітру, то хочу Вас запитати, чому Леонід Биков знімав «старики» не у кольорі? Це правда, що йому начебто це просто... не дали зробити.

— Ні, за задумом Бикова, у фільмі мало бути багато хроніки часів Великої Вітчизняної війни. І Леонід Федорович довго вагався: чи буде вона органічно вписуватися у кольоровий фільм? Врешті-решт, здоровий глузд взяв гору над ноухау, яке панувало на той час у вітчизняному кінематографі — все знімати лише в «кольорі».

**«Будем жить!» —
ці слова Сергія
Скворцова стали
не лише
крилатими, а й
дали багатьом
людям віру
в себе і надію
на краще
майбутнє...**

— Володимире Дмитровичу, якщо відверто — три роки строкової служби у війську допомогли Вам так пристрасно, темпераментно, на розриві душі зіграти роль Сергія Скворцова в фільмі Бикова «В бой идут одни «старики»?

— У сенсі професійному армія віддалила мене від театру. Проте я безмежно вдячний долі, що в мене у війську були свої «батьки-командири». В армії я багато чому навчився, подорослішав... І пишаюся тим, що серед моїх друзів сьогодні є чимало військових — людей, які багато років вірою й правдою служили і служать Батьківщині.

І ще. Знаєте, я не погоджуюся з висловлюваннями на кшталт «ось підеш у військо — там, дурню, наберешся розуму». Я вважаю, що призначення армії, її сенс не у цьому — армія потребує культурних, освічених людей. На жаль, діти, а подекуди й їхні батьки не розуміють цього, намагаючись усіма правдами та неправдами «закосячити» від війська...

— Як, власне, сталося, що роль Скворцова Биков запропонував саме Вам?

— На той час я тільки-но знявся у картині Миколи Мащенко «Як гартувалася сталь», з яким Леонід Федорович вчився в одному інституті у Харкові і завжди був у приятельських стосунках. Ось саме тоді Биков і запросив мене на кінопроби в «старики». Це була сцена біля багаття — в емоційному сенсі одна з найважливіх у фільмі, яку Биков залишив на останній день знімального періоду, коли вже всі роз'їхалися по домівках. За винятком Смирнова, який у «стариках» блискуче зіграв роль Макарича. Мабуть тому, що Смирнов знав війну не з чужих слів — сам воював, мав бойові нагороди — орден Червоної Зірки, два ордена Слави — II та III ступеня... Ніби пропускаючи сторінки кіносценарію через внутрішній світ Смирнова, Биков переконував, наскільки правдивим є фільм, чи повірять йому глядачі, ветерани. До речі, заключну сцену фільму, коли Смирнов сидить біля могили загиблих льотчиків, Биков вирішив не перезнімати — він просто пожалів фронтовика, якому під час кінопроб було зле на серце, і обтяжувати його «дублями» він просто не наважився.

Загалом, я не втомлююся захоплюватися Биковим і як режисером, і як актором, і як просто людиною. Адже Биков — це планета. Він щиро любив тих, хто був рядом з ним, з ним було легко працювати. Він дійсно знав свою справу, і при цьому завжди прислухався до наших побажань. І працював, працював... до знемоги.

Якось у нього запитали, чому героями свого фільму він обрав саме льотчиків, на що Леонід Федорович відповів: «Може тому, що сам я мріяв про небо...» Спілкуючись з льотчиками, учасниками боїв, ми зрозуміли одну дуже важливу річ. В жорстокому горнилі війни, в безпощадному її полум'ї старші, досвідчені намагалися зберегти молодих «соколят-жовторотиків». В цьому була вища мудрість — турбота про майбутнє, право і обов'язок сильних охороняти, ростити і виховувати собі зміну.

Так народилася ідея фільму «В бой идут одни «старики». На противагу відомій мудрості «Коли говорять пушки, музи мовчать» ми прагнули довести, що в годину

тяжких випробувань перемагають ті, хто залишається людиною за будь-яких умов, бере з собою все людяне, за що й веде битву з ворогом. А що може бути прекрасніше за музику? Недарма герої «другої, співучої ескадрильї» повторюють: «Войны преходящи, музыка вечна!»

Ми хотіли створити фільм в пам'ять про тих, хто не повернувся з війни. Тому з особливим хвилюванням очікували на оцінку його ветеранами. І коли вони говорять «це було справді так», — для нас це найкраща нагорода. Коли «старики» дивився Олександр Іванович Покришкін, інші славетні льотчики-аси часів Великої Вітчизняної, вони не ховали сліз... Бо мимоволі згадували своїх друзів, які не повернулися з бойових вильотів, згадували свою юність, кохання, обпечене війною...

— **На жаль, вже немає Бикова, Смирнова, Іванова, Миргородського, Волкова, оператора фільму Войтенка... А з рештою однополчан «другої співучої ескадрильї» зустрічаєтеся?**

— Не так часто, як би того хотілося. Адже в Україні серед «старики» залишилися лише Сергій Підгорний, Вілорій Пашенко, Алім Федоринський та я. Решта — за кордоном... З Рустамом Сагдуллаєвим бачився позаминулого року на кінофестивалі, який проходив у Благовіщенську. Євгенія Симонова живе у Москві, багато знімається у кіно і, на жаль, не завжди може брати участь у вечорах, присвячених пам'яті Леоніда Бикова. Вано Інбелідзе — у Грузії...

— **«Старики» вийшли у кінопрокат невдовзі після ще одного чудового фільму — «Офіцери». На Вашу думку, чи не простежується у цьому елемент такого собі змагання між Києвом та Москвою?**

— Я думаю, що акторів і режисерів і тут, у Києві, і в Москві об'єднувало бажання знімати якісне кіно. Інша річ, що «пробитися» на всесоюзний екран фільмам, які знімалися не в Білокам'яній, було важче, оскільки діяла чітко прописана процедура прийому фільмів художніми радами Держкіно, які існували у кожній союзній республі-

Що може бути краще за музику? Недарма герої «другої, співучої ескадрильї» повторюють: «Войны преходящи, музыка вечна!»

Крилаті афоризми «старики»:

- Арфы нет — возьмите бубен!
- От полётов отстранить. Стаграмм не давать. Назначить дежурным, вечным дежурным по аэродрому! Ккузнецик!
- А помощь... Знаешь, Серёга, в жизни человека бывают минуты, когда ему никто, никто не может помочь! Родается сам — и умирает сам.
- Летать не умеют, стрелять — тоже пока не умеют. Но — орлы!
- Все, кто отличает ноту «До» от ноты «Фа» — за мной!
- Всё преходяще, а музыка — вечна.
- От винта!
- «Учи матчасть!»
- — Ну как у тебя там, Маэстро?
— Все нормально, падаю!

ці. Скажімо, якщо «республіка» присвоювала фільму третю категорію, то шлях на всесоюзний екран йому був просто «заказаний» і ротація його йшла виключно на теренах республіки. І, як свідчить практика, першу категорію кінострічкам чиновники від союзних республік ніколи не виставляли — про другу можна було тільки мріяти. Так ось, коли фільм подивилися у Москві, то відразу, так би мовити, авансом йому присвоїли першу категорію. Чому авансом? Тому що в Москві були переконані: кінопрокат «Стариков» просто приречений на успіх. Навіть незважаючи на те, що у самого Бикова з московськими та київськими мастодонтами вітчизняного кіно стосунки були далеко не безхмарні. Отже, всі розмови, начебто фільм «затискали» — просто нісенітниця. Він одразу прийшовся до душі — причому і чиновникам, і пересічним глядачам. І, що показово, він не втрачає своєї популярності серед дітей і сьогодні — скажімо, в «Артеку» «старики» впродовж десятиліть входять до «золотої фільмотеки».

— **Сьогодні, мабуть, марна справа рахувати, скільки саме людей переглянули «Стариков» за 35 років кінопрокату. Відомо лише, що тільки за перші п'ять місяців кінопрокату його подивилися 54 мільйона глядачів.**

— Принаймні я не зустрічав людини, яка б бодай один раз у своєму житті не бачила цей фільм. І в тому немає нічого дивного, оскільки сьогодні, особливо напередодні 23 лютого та 9 травня, всі без винятку телевізійні канали «крутять» «Стариков», добряче «приправляючи» рекламою, але при цьому самі актори не отримують від цього ані копійки. Хіба це чесно? Адже багато хто з моїх колег сьогодні, м'яко кажучи, не розкошує. І це — не перебільшення. Скільки чудових акторів пішли з життя у злиднях...

— **Володимире Дмитровичу, відомо, що доволі довго Ви були і автором і водночас ініціатором програми «Польова пошта пам'яті». Але згодом вона чомусь зникла з телеефіру...**

— Мені боляче про це говорити. Боляче ще й тому, що ми були єдині на теренах СНД, хто спромігся створити таку програму. Ми пиша-

Сцена біля багаття — в емоційному сенсі була одна з найважчих у фільмі, і Биков залишив її на останній день знімального періоду.

лися, ми гордилися тим, що вона є саме у нас... Знаєте, я сьогодні по-доброму заздрю росіянам, бо бачу, з яким завзяттям вони взялися за військово-патріотичну тематику. На жаль, нам в Україні цього бракує... Лише одиниці докладають до цієї благородної справи неабияких зусиль. І один з них — Сергій Червонописький та його бойові побратими — Володимир Сіроштан та інші... Саме завдячуючи Червонопиському Україна свого часу мала таку програму, як «Польова пошта пам'яті». До речі, робили ми її у співробітництві з військовими тележурналістами — Центральною телерадіостудією Міністерства оборони. На жаль, без підтримки держави ми не спромоглися зберегти цю програму...

А згодом, і знову ж таки за підтримки Червонописького, я реалізував свою давню мрію і зняв кілька випусків авторської програми «Будем жить!»... «Будем жить» — це ключові слова мого героя з фільму «В бой идут одни «старики». І дуже символічно, що її прем'єрний випуск я присвятив жінкам, чоловіки яких загинули у перші хвилини після аварії на ЧАЕС. П'ять жінок — п'ять долів... Пригадую долю однієї з них. Щойно їй стало відомо, що в

Чорнобилі стався вибух, вона, працівниця телефонної станції, незважаючи на відпустку, пішки пройшла 40 кілометрів, відпрацювала зміну і згодом її, опромінену, з численними опіками доправили до Москви. І тільки-но вона прийшла до тяти і побачила перед собою людину у білому халаті, її перші слова були «Лікарю, будемо жити!». І справді, ця жінка знайшла у собі сили одужати, одружитися з одним із ліквідаторів аварії на ЧАЕС і, всупереч застерогам лікарів, народила двох чудових діточок... Знаєте, коли я вперше почув цю зворушливу розповідь, я зрозумів, що слова Сергія Скворцова стали не лише крилатими, а й дали багатьом людям віру в себе і надію на краще майбутнє...

Бесіду вів Володимир ГОРІШНЯК

Коли верстався номер, стало відомо, що на Першому національному за сприяння об'єднання «Альбатрос» (зокрема, Олександра Баранова та продюсера — Ігоря Громова) найближчим часом буде поновлено в телеефірі випуск авторської програми Володимира Талашка «Будем жить!».

Так назвала свою книгу 16-річна школярка Яся Ніконова. Розповідаючи про ДОТ часів Великої Вітчизняної війни, вона загострює увагу на такій пекучій проблемі, як виховання у молоді почуття патріотизму. Уривки з її пересипаних болем сторінок, сподіваємось, змусять багатьох замислитися над тими речами, про які пише авторка.

Будинок, у якому ми з сім'єю проживаємо, якраз розташований на території колишнього укріпайону. Він побудований в селі Білогородка Києво-Святошинського району – до річки Ірпінь, де шістьдесят років тому точилися запеклі бої з ворогом, рукою подати. Тому природно, місцина знайома мені з дитинства. Мені не треба брати книжку про війну, щоб уявити собі ті лиховісні дні. Достатньо вийти на подвір'я і глянути долу... Скільки років вже минуло від останнього свисту кулі, а земля тут й досі встелена набоями.

На прилеглий території знаходиться дуже багато ДОТів – мовчазних, закам'янілих свідків війни. Одні з них сховались глибоко в лісі серед віковичних дубів, які теж, мабуть, пам'ятають гіркоту 41-го. Інші, майже зруйновані, ледь височать над землею геть присипані листям та гіллям ялини. З першого погляду важко навіть зрозуміти, що це – ДОТ чи здоровенний прикиданий листям мурашник.

Але є у нас в Білогородці ДОТ, який досі гордо стоїть на узвишші,

ніби й досі несе варту, охороняючи наш спокій.

Я була зовсім маленькою, коли тато вперше привів мене до нього, – саме тоді я почула таку історію.

Цей ДОТ – один з небагатьох, що повністю зберігся до наших днів часів. Цим треба завдячувати дуже правильному місцю розташування, яке військові інженери спланували на крутому, майже вертикальному схилі берега річки.

Дуже довго фашисти намагались атакувати його, але марно. Ворог лише втрачав час та боеприпаси, ніякі тактичні хитрощі не допомогли гітлерівцям здолати цю перешкоду, тож вони пішли в обхід.

Відтоді як я вперше почула історію 402-го і до сьогодні минуло десять років. За цей час не було жодного року, щоб ми з сім'єю не відвідали місця героїчної оборони Києва і не пошанували візитом нашого Героя.

Щоразу, як я буваю біля ДОТу № 402, зустрічаю багато людей. Це дорослі й діти, місцеві й приїжджі. Тут часто можна зустріти журналістів. У ДОТі навіть знімали худож-

ній фільм. Вчителі київських шкіл привозять сюди на екскурсії школярів.

З кожним роком відвідувачів стає все більше. Те, що тут завжди людно, – перший показник, що молодь цікавиться подіями років війни, хоче дізнатися більше, опинитися в реальній атмосфері, на власні очі побачити і переконатися, що це не вигадки.

Є в цих візитах і свої мінуси. Оскільки це місце стихійного відпочинку, то на стінах безцінної споруди час від часу з'являються написи типу «тут був Вася». Територія засмічується пляшками та коробками з-під цигарок. На мою думку, це просто жахливо, що такий шедевр фортифікаційного та військово-інженерного мистецтва, який героїчно вистояв в часи оборони Києва, потерпає страшне приниження з боку безвідповідальних людей, які інколи трапляються серед його відвідувачів.

Ми не маємо права також просто дивитися, як він руйнується під впливом часу. Адже якби десь у Європі залишилася подібна споруда, вона була б належним чином облаштована і включена в усі можливі екскурсійні маршрути... Цей ДОТ героїчно прийняв на себе потужний шквал ворожих атак, переміг «до зубів» озброєного ворога, але байдужість сучасників йому, здається, не перемогти...

На жаль, під час відвідин підземелля люди не отримують жодної інформації про роль, яку відіграла ця споруда у роки Великої Вітчизняної війни. А час, проведений тут, міг би бути не марним, якби на ба-

зі ділянки колишнього Київського укріпрайону і, зокрема, самого ДОТу створити музей.

У підземних лабіринтах можна було б провести електричне освітлення і започаткувати організовані екскурсії підземними ходами, під час яких розповідати про неоціненну роль, яку в ході війни відіграв Київський укріпрайон, які жорстокі бої точилися на цій ділянці під час оборони Києва. Для реальності сприйняття на стінах галереї не зайвим було б розвісити фотографії бійців – захисників Києва.

На прилеглий до ДОТу території можна розташувати зразки бойової техніки часів Великої Вітчизняної. Не зайвим було б організувати невеличкий відеозал, де б демонструвалася хроніка часів Великої Вітчизняної. Щоб люди, а особливо діти та молодь, реально усвідомлювали, якою ціною творилася перемога, замішана на пороху та людській крові. Щоб підрастаюче покоління намаглося бути гідним подвигу героїв-визволителів.

Обов'язково слід створити тут місце зустрічі ветеранів. Адже їх з кожним роком стає все менше, і ми повинні встигнути довести сьогоденнішим дідусям, а шістьдесят років тому – юним сміливцям, відважним героям, що вогонь пам'яті палає в наших серцях, і ми – нинішнє покоління – схилиємо низько голову перед їхнім подвигом.

Тож потрібно, усвідомивши нагальність цього питання, підтримати ініціативу Українського Фонду соціальних гарантій військовослужбовців та ветеранів Збройних Сил, Київського міського історико-патріотичного клубу «Пошук» та міжнародної громадської організації ветеранів-десантників про створення на базі ділянки колишнього Київського укріпрайону (Дот №402) меморіального комплексу «Київський укріпрайон».

Чи цікаво вам дізнатися, якою буде наша країна через десять років, саме тоді, коли покоління моїх однокласників обиратиме дороговкази і спрямовуватиме ними нашу рідну неньку Україну? Якщо ви зацікавилися, то завітайте сьогодні до будь-якої школи і зайдіть у клас, де навчаються 12–14-літні підлітки. Поставте їм запитання: «Чи вважає хтось із вас патріотом особисто себе?» Не думаю, що підніметься «ліс рук». Я особисто за демократич-

ний патріотизм! Треба лише змалку пояснювати дітям, що бути патріотом – означає робити якнайбільше добрих справ для своєї країни, не залишатися байдужим до того, що відбувається в ній, жити життям свого народу, своїми знаннями і вмінням прагнути змінити життя в Україні до такого рівня,

ДОТ героїчно прийняв на себе потужний шквал ворожих атак, переміг «до зубів» озброєного ворога, але байдужість сучасників йому, здається, не перемогли...

щоб бути гордим, що ти є громадянин саме цієї держави.

...Якось до мене в гості завітав молодший брат. Мені стало цікаво, що десятилітнє хлопча знає про минулі воєнні роки. Тож я запитала у нього: «Як ти думаєш, якби цю працю надрукували, то така книга про війну зацікавила б наших однокласників?» На це я почула відповідь, яка мене вразила. Не дуже переймаючись запитанням і продовжуючи вовтузитись у своїх справах, хлопчик відповів: «Дивлячись якого рівня гра і хто задіяний як головний герой». Тобто у нього при слові «війна» в першу чергу з'явилася асоціація з війною – комп'ютерною грою...

Потрібно обов'язково встигнути зберегти цю унікальну споруду, яка свого часу відіграла важливу роль у обороні міста-героя Києва. Цей ДОТ зробив свій неоціненний вклад у хід цієї страшної війни.

Люди, які до останнього самовіддано стримували натиск ворога, не думали тоді ні про славу, ні про нагороду. Вони клали на вівтар перемоги своє життя, ні на мить не замислюючись — варто чи ні, бо були впевнені: якщо не вони — то хто? Для їхніх страждених душ не буде кращої нагороди зараз, ніж вшанування пам'яттю.

Ви ж набагато доросліші за мене і меншим відрізком часу відділені від тих років. У багатьох з вас було повоєнне дитинство. І якщо ви досі не зважаєтеся підтримати ідею створення музею під відкритим небом на базі ДОТу №402 та своїм рішенням сприяти вирішенню питання, я вам допоможу. Коли зали-

шитеся наодинці зі своїми думками, загляньте собі глибоко в душу (мабуть, там живе совість) і запитайте у неї сам на сам: чи варто дати шанс на втілення подібного задуму задля збереження унікальної споруди, щоб захистити від безчестя і паплюження, наруги над подвигом захисників нашої Батьківщини, заради вічної і святої пам'яті визволителів?

...Ви ще вагаєтесь? Дивно, а солдати які самовіддано і героїчно тримали оборону у цьому ДОТі ні на мить не вагались, чи йти їм під кулеви дощ і гарматний грім, захищаючи право на майбутнє життя на цій землі, захищаючи право і на власне ваше життя...

Яся НІКОНОВА, учениця Білогородської загальноосвітньої школи

Ця робота присвячується всім, хто поліг у нерівних боях за визволення рідної землі, а також тим, хто пройшов пекло війни і кому пощастило повернутися з нього живим. Зокрема, моєму дідусяві – ветерану Великої Вітчизняної війни, генерал-полковнику авіації Володимирі Микитовичу Абрамову.

БРАТИ КЛИЧКИ: ПЕРШІ КРОКИ НА ШЛЯХУ ДО ОЛІМПУ

Сьогодні на шпальтах часопису ми друкуємо уривок з книги відомого військового лікаря Степана Желяпова. Його мемуари справді представляють неабиякий інтерес, адже Степан Савелійович повертає читача у ті часи, коли весь світ тільки-но почав відкривати для себе український феномен на ім'я брати Клички.

Восени 1990 року в 220-й спортивний клуб Військово-Повітряних Сил України прибули новобранці — юнаки, відібрані спортивними тренерами під час призовної кампанії. Їх розмістили в ігровому залі, і для прийому прибулого поповнення туди завітали керівники секції боксу Золотарьов та Мацях. Мене ж запросили для проведення попереднього медичного огляду.

Увійшовши до спортзалу, я відразу ж помітив високого, красивого, з привітною посмішкою юнака. Проводячи огляд прибулих, поступово дійшов і до нього. Взявши до рук його медичну книжку, прочитав:

«Рядовий Віталій Володимирович Кличко. Дата народження: 9 липня 1971 року (19 років). Українець. Освіта середня. Спортивні

досягнення: кандидат у майстри спорту. Розмір спортивної форми — 60, розмір взуття — 45,5. Зріст — 200 см. Вага — 78 кг. Окружність грудної клітини: вільно — 122 см, при вдиханні — 128 см, при видиханні — 116 см. Спірометр — 5,5. Динамометрія рук: права — 68 кг, ліва — 62 кг».

Так уперше я зустрівся з майбутнім чемпіоном світу з професійного боксу Віталієм Кличком.

Через деякий час мене знову запросили для проведення медогляду. Цього разу я вже оглядав 14-річного довготелесого хлопчину Володю Кличка. Вивчивши його медичну книжку, я був здивований. Незважаючи на значну різницю у віці, за фізичними даними брати майже не відрізнялися, а за деякими Воло-

димир навіть випереджав брата. Через чотири роки під час призову Володі в армію статистика медичного обстеження свідчила:

«Дата народження: 25 березня 1976 року. Зріст — 200 см. Вага — 90 кг. Окружність грудної клітини — 124 см вільно, при вдиханні — 132 см, при видиханні — 118 см. Спірометр — 6. Динамометрія рук: права — 90 кг, ліва — 92 кг. Розмір спортивного одягу — 60, розмір взуття — 47».

Сьогодні, звичайно, ці антропологічні дані багато в чому відрізняються від тих початкових, але і тоді, і зараз вони вражають. Не кожному лікарю доводиться бачити таких людей. Виняткові фізичні дані, зовнішня привабливість братів справляли на оточуючих надзвичайно сильне враження. В моїй пам'яті, наприклад, зберігся епізод з призову в армію Володимира. Було це 1995 року, коли ми вчотирьох — тренер Золотарьов, Віталій, Володимир і я увійшли до приміщення військового комісаріату. Там було дуже людно і гамірно — йшов весняний призов. Коли ми з'явилися, все раптом стихло, нас супроводжували лише здивовані погляди. Звичайно ж, об'єктом такої посиленої уваги були не ми з тренером. Ми розуміли це, але внутрішнє почуття гордості просто переповнювало нас. На той час хлопці не були ще відомими спортсменами, просто вони вражали своїми параметрами та незвичайною фізичною силою. Не був винятком і військовий комісар, який побачивши на порозі таких Гулліверів, встав і, привітно усміхаючись, рушив нам назустріч.

Брати, одержимі мрією стати чемпіонами, наполегливо йшли до своєї мети: тренувалися вранці і ввечері, по 5–6 годин на день, день у день відшліфовуючи свою майстерність. Успіх не змусив на себе довго чекати. Вже в 1990 році Віталій став чемпіоном України з боксу. Згодом він ще двічі завоює цей титул, стане шестиразовим чемпіоном світу з кікбоксингу (двічі серед аматорів і чотири рази як професіонал), чемпіоном перших Всесвітніх ігор серед військовослужбовців з боксу в 1995 році.

Не відставав від старшого брата і Володимир. У сімнадцять років він виграв чемпіонат Європи з боксу серед юніорів у ваговій категорії

до 91 кг. У 1994 році став другим на чемпіонаті світу, а на перших Всесвітніх іграх військовослужбовців у Римі здобув «золото».

Між братами завжди був присутній здоровий дух спортивного суперництва. Вони ні в чому не поступалися один одному, що зайвий раз свідчило про їхню винятковість. Всі спортивні досягнення дозволяли їм бути учасниками Олімпійської збірної України, але Держкомспорт зробив ставку тільки на одного. І ним став Віталій.

Вже багато написано про те, чому Віталій не поїхав на Олімпіаду в Атланту. А тоді для всіх нас, тренерів і лікарів, це було справді шоком. Перший номер команди був дискваліфікований. Як таке могло статися? На мене, як лікаря армійських спортсменів, було багато нарікань, а ще більше запитань. Тому я повинен був розібратися в тому, що сталося.

В розмові з Віталієм і його тренером з'ясувалося, що під час чемпіонату світу з боксу, який проходив у Німеччині навесні 1995 року, Віталій скаржився на зменшення в обсязі м'яза правого стегна. Тоді він звернувся до німецького лікаря Фішера, який порадив йому ін'єкції ретаболілу. Восени того ж року, в Італії, спортсмени здавали аналізи на наявність допінгу в організмі перед майбутніми Олімпійськими іграми. Довідавшись про це і проаналізувавши ситуацію, я зрозумів, чому Віталій при зустрічі зі мною після перших Всесвітніх ігор військовослужбовців сказав, що я був йому потрібний.

Брати знали, що у мене під час роботи з ними завжди були в запасі свої специфічні медичні препарати. Я виготовляв для них спеціальну настоянку на основі дванадцяти трав, компоненти яких не входили до складу п'ятнадцяти тисяч заборонених реєстром фармацевтичних препаратів. Віталій не раз говорив мені: «Степане Савелійовичу, ваших п'ятдесят крапель за тридцять хвилин до виходу на ринг — і я почуваюся просто чудово!» Те, що трапилося, на мій погляд, було добре спланованою акцією. Комусь потрібно було, щоб Віталій не поїхав на Олімпійські ігри, а якщо й поїхав, то тільки як турист.

У пресі з приводу цього інциденту було багато публікацій. Віталій Коротич, наприклад, у своїй статті

Вже в 1990 році Віталій став чемпіоном України, а в 1995 — чемпіоном перших Всесвітніх ігор серед військовослужбовців з боксу.

«Гамбурзький рахунок» писав тоді: «Лікувався спортсмен у випадкових лікарів, які і в очі не бачили реєстру заборонених препаратів. Так що в аналізах могло бути що завгодно...»

З цим я не згодний. Віталій не та людина, щоб довіритися будь-якому лікарю. Я шість років працював з братами і з упевненістю можу сказати, що і Віталій, і Володимир дуже відповідально ставляться до свого здоров'я. Бували випадки, коли Віталій відмовлявся від змагань, якщо відчував хоча б легке нездужання. І навіть сварився через це зі своїм тренером, шукаючи у мене підтримки. Це свідчить про те, що він не вживав будь-що, не порадившись з досвідченим фахівцем.

Так було і в Німеччині: Віталій звернувся не просто до лікаря, а до лікаря збірної Німеччини і, звичайно ж, був упевнений в його чесності. До того ж, наші спортсмени тоді були далекі від закулісної передолімпійської боротьби, в якій були задіяні не тільки спортсмени, а й медики. Німці прекрасно знали, що Віталій — перший номер збірної України, і не могли не скористатися з можливості вивести його з боротьби. Інакше, як пояснити те, що Кличко не здавав аналізів на допінг-контроль після Всесвітніх ігор у Римі, як всі інші спортсмени. Дані в антидопінгову комісію зі свого банку даних по Віталію на-

дав саме Фішер, який і призначав йому ті ін'єкції. Вивчення аналізів проводили також німецькі лікарі на наданій спеціально для цього американській апаратурі. Ось і вся таємниця про застосування заборонених препаратів.

Сьогодні все це так зрозуміло, а тоді, в тій ситуації, що нагніталася навколо Віталія, просто неймовірно було повірити в те, що зроблено це навмисно. Я хотів би відразу ж обмовитися, що це тільки мої особисті умовиводи. Офіційних розслідувань цього інциденту не проводилося, тому моя версія — це тільки версія.

Під час зустрічей з журналістами мене часто запитували, чи був вихід з тієї ситуації. І тоді, і зараз я впевнений, що цього можна було уникнути. Якби Віталій розповів про своє лікування відразу ж після змагань у Німеччині — дискваліфікації не було б. Ми встигли б підготувати потрібні документи перед комісією в Італії, і Віталій був би Олімпійським чемпіоном. Та як би там не було, а ситуацію треба було якось вирішувати. Не знаю, яких зусиль коштувало Золотарьову та Мациху замінити старшого Кличка на молодшого... Врешті це їм вдалося, і ми почали готувати Володимира до змагань.

(Продовження у наступному номері)

Керівник студії живопису Центрального будинку офіцерів ЗС України Андрій КУЛАГІН:

«Малюючи картини у повоєнному Києві, люди тим самим зцілювали не лише свої тіла — душі!»

Мистецтво київських військових художників, паростки якого проросли на згарищах Великої Вітчизняної війни, як і 65 років тому, продовжує дарувати людям віру в прекрасне.

Червона Армія широким поступом крокувала Європою, і вже ніхто не сумнівався у вистражданій, вибореній у жорстокому протистоянні Перемозі. На згарищах сплюндрованих війною міст і сіл знову зажеврило життя. Голодне, стомлене роками поневірянь, але вже мирне, окрилене мріями про повоєнне майбутнє.

Саме тоді, у 1944 році, у відкритому заново київському гарнізонному Будинку офіцерів запрацювала художня студія. Це може видатися дивним, але відомий принцип «коли говорять гармати — музи мовчать» не спрацював. На щастя, не спрацював. Бо всі, кому пощастило вижити у вирі тієї страшної війни, хто виніс на собі тягар неймовірних страждань, потребували зцілення не тільки зраних ворожими кулями тіл, а й обпалених жорстоким лихоліттям душ. І фронтовикам, і тим, хто пережив окупацію, і хто повертався з евакуації, як хліб, як повітря необхідна була віра — віра в себе, у власні сили.

Саме тому, коли на заході ще рвалися останні артилерійські снаряди, в стінах одного з перших осередків культури, який відкрився в Києві чи не одразу після визволення, запрацювали майстри та аматори образотворчого мистецтва. Пер-

шим художнім консультантом студії став відомий художник-графік Василь Касьян. Він, мабуть, як ніхто інший оцінив привезені з фронту унікальні за своєю правдивістю роботи військових художників.

Згодом до роботи зі студійцями долучилися не менш відомі живописці — Сергій Григор'єв та Віктор Пузирков, а незмінним керівником студії з кінця п'ятидесятих стає

долі багатьох інших полотен, які зникли у вирі «прихватизації».

Надзвичайно плідними були 70–80-ті роки. В роботі студії цей час співпадає з іменем Р. Спінатьєвої. Свої кращі натюрморти та пейзажі пишуть підполковники Б. Панчишний та В. Кисельов.

Нове тисячоліття поклало початок стрімкому омолодженню студії. Сьогодні, коли наш колектив святкує 65-річний ювілей, наймолодшому зі студійців — усього 18 років. Постійні вернісажі українських військових художників проходять не тільки в стінах Будинку офіцерів, а й в багатьох виставкових залах Києва. З'являються все нові й нові перспективні сайти студійців, відкриваються персональні виставки їхніх творчих робіт.

Як нині повинна висвітлюватися тема війни, якими мають бути шляхи розвитку батального жанру, військово-патріотичної теми взагалі? Це дуже непросте запитання. Адже у вітчизняній, та й світовій художній практиці серед багатьох тенденцій та напрямів чітко виділяється лінія, пов'язана з осудженням воєн, утвердженням пацифістських ідей, в яких героїчне поступається місцем вічному і оспівується краса не як перемога над смертю, а як стан душі.

Андрій КУЛАГІН,
керівник студії живопису ЦБО ЗС України

ПРОМИСЛОВО-ТОРГОВЕЛЬНЕ ПІДПРИЄМСТВО МИСЛИВПРОМПОСТАЧ

04073, Київ-73
пр. Московський, 20
тел.: (044) 464-49-69
419-78-78
e-mail: ohotsnab@ln.ua

Усі моделі
мисливської зброї
Іжевського
механічного
заводу

Гуртова та
роздрібна торгівля
товарами
виробників США,
Німеччини,
Фінляндії, Італії,
Чехії, Білорусі

Азербайджанські
ножі ручної роботи

Кращі у світі луки,
арбалети для
полювання, спорту
та відпочинку

ЦЕНТР ВОССТАНОВЛЕНИЯ ИНФОРМАЦИИ №1 в Украине

- **NEW!** Восстановление информации с FLASH-накопителей
- Восстановление информации с дисковых накопителей: HDD (в том числе RAID), DVD, CD и др.
- Гарантированное уничтожение информации
- Расследование ИТ – инцидентов и компьютерных происшествий (computer forensics)
- **Акция** : бесплатное восстановление данных с Hi-End жестких дисков Samsung и серверов HP

04071, г. Киев, ул. Верхний Вал, 34; тел.: 467-7540; www.epos.ua; e-mail: recovery@epos.ua